

# SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT



MARS 2 · 92



Gustav III 1792 • 1992  
Gustav III:s medaljhistoria  
Fiol på 1700-talssedel  
Kyrktjuvar i forna tider  
Europeisk monetär union

SVERIGE 15:—  
NORGE 15:—  
DANMARK 15:—

# Storauktion i Göteborg

Lördagen den 16 maj 1992 lär bli årets höjdpunkt för Sveriges myntsamlare! Då arrangerar vi nämligen vår 11:e och hittills största kvalitetsauktion på mynt, sedlar och medaljer. Platsen för auktionen är som vanligt gemytliga Sheraton i Göteborg. I auktionskatalogen som presenteras på Fri-Mynt i Helsingborg den 25-26 april, kommer objekten att åskådliggöras i text och bild på traditionellt Antikören-manér. Trots att katalogen denna gång blir exklusivare än någonsin kommer vi inte att höja priset på den – utan istället sänka det från 75:– till endast 50:– (vilket är mindre än halva produktionskostnaden). Detta för att nå en större publik och stimulera nya samlare att upptäcka auktionsmarknaden.




Väl mött på Fri-Mynt i Helsingborg den 25-26 april och på Myntauktion nr 11 i Göteborg den 16 maj 1992! (Visning: 14-15 maj i våra lokaler).

Auktionskatalogen kan beställas redan nu per telefon 031-18 39 60 eller genom insättning av Kr 50:– på postgiro 48 92 03-0.

**Antikören**

Stureplatsen 1  
S-411 39 Göteborg

 031-183960





SVENSKA  
NUMISMATISKA FÖRENINGENS  
TIDSKRIFT

*Föreningens kansli:*

Sandhamnsgatan 50 A, nb  
115 28 Stockholm  
Tel 08 - 667 55 98  
(onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00)

*Svensk Numismatisk Tidskrift:*  
Box 5405

114 84 Stockholm  
Postgiro 15 00 07 - 3  
Bankgiro 219 - 0502  
Svenska Handelsbanken

SNT utkommer under  
första veckan i  
februari - maj,  
september - december  
Prenumeration: helår 125:-

ANSVARIG UTGIVARE  
Ian Wiséhn

REDAKTION  
Tel 08 - 783 94 00

*Redaktör:*

Monica Golabiewski Lannby

*Manuskriptgranskare:*

Lars O Lagerqvist

*Annonser:*

Kjell Holmberg  
Tel 0292 - 303 45  
(kvällstid och helger)

*Annonspriser:*

2:a omslagssidan	1 450:-
omslaget 4:e sida	1 800:-
1/1 sida (151×214 mm)	1 200:-
2/3 sida (99×214 mm)	850:-
1/2 sida (151×105 mm)	650:-
1/3 sida (47×214 mm)	450:-
1/4 sida (72×105 mm)	350:-
1/6 sida (47×105 mm)	250:-
1/12 sida (47×50 mm)	150:-

*Sista materialdag:*

Den 1:a i månaden

*före utgivning*

Heloriginalt manus och  
gärna skiss.

Sändes till SNT, adress enl ovan.

*Annonser som ej är förenliga  
med SNF:s, FIDEM:s och  
AINP:s etik kommer att avböjas*

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB  
ISSN 0283-071X

## Vårprogram 1992

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Sandhamnsgatan 50 A.  
Tag buss nr 41 till Rökubbsgatan eller T-bana till Gärdet.

- Mars 11 Video om utgrävningen 1991 av 1100-talsskatt med 2.634 gotländska och vikingatida mynt.
- April 22 Vitterhetsakademiens medaljhistoria (L. O. Lagerqvist).  
**OBS! Ändrat datum!**
- Maj 5 Auktion i Historiska museets hörsal, Storgatan 41, Stockholm.  
Visning 16.45 - 18.00. Auktionen börjar kl 18.10. **OBS! Datum för föreningens auktion är flyttad till den 5 maj 1992!**  
**Detta blir också föreningens enda auktion i år.**
- 15-16 Preliminärt datum för årsmöte.

För 200 år sedan - i mars 1792 - sköts och dödades Gustav III. Händelsen uppmärksammas på flera sätt i år: Kungl Myntkabinetet öppnar den 28 mars en utställning kallad *Gustav III:s medaljhistoria*. I samband med denna utges en skrift med samma namn. Svensk Numismatisk Tidskrifts marsnummer innehåller en inledning till denna samt andra artiklar med anknytning till 1700-talet.

## Kansli

Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

*Semesterstängt:* Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

## Innehåll SNT 2 · 92

	Sid
Ära och minne. Gustav III:s medaljhistoria .....	28
Mynt funna vid Staffans kyrka år 1790 .....	31
Medaljer från några gustavianska ordenssällskap .....	32
Gustav III 1792 - 1992 .....	34
Vad en sedel döljer .....	35
Ärftliga dalamedaljer .....	36
Europeisk monetär union inför förverkligandet .....	38
En utmärkelse för en hund .....	39
Tjuvgods i kyrkstall? .....	40
Kyrktjuvar i Västergötland i forna tider .....	41
En Wedgwoodmedaljong över Gustav III .....	41
Ett utdrag ur Ulrika Eleonora d:s bouppteckning år 1742 .....	42
Arbetet med ett fullständigt Inventarium .....	45
<b>Myntnytt</b> .....	46
<b>Recensioner</b> .....	47
<b>Auktioner och mässor</b> .....	50
Rätt svar på tävling .....	50
<b>Föreningar</b> .....	50
<b>Personalia</b> .....	51

## Omslag

Gustav III:s död 1792. Pennteckning av CG Fehrman (270×373 mm).

# Ära och minne

## Gustav III:s medaljhistoria

Av Tamás Sárkány

När det dödande skottet föll på Operan för 200 år sedan, den 16 mars 1792, sattes också punkt för de mest storslagna planerna på en svensk medaljhistoria.

Gustav III hade redan under barndomen fått inhämta en historiesyn, som i väsentliga avseenden avviker från dagens. För honom - och kanske också för flertalet av hans samtida - var historien mindre en vetenskap om det förflutna än en litterär genre med moralpedagogisk uppgift. Gustavs barndomsvärld dominerades av två personligheter, modern och drottningen Lovisa Ulrika samt guvernören Carl Gustaf Tessin. Bland mycket annat som förenade de två fanns ett nästan lidelsefullt intresse för att samla och studera mynt och medaljer. Studiet av antika mynt, helst romerska, och medaljer över berömda män med omsorgsfullt uttänkta inskrifter och bilder, ansåg man upplyfte sinnet samt stärkte viljan att efterlikna de gamla hjältarnas dygd, fosterlandskärlek och tapperhet. Även den unge kronprinsen gjordes delaktig av de lärdomar skatterna i drottningens kabinettsskåp innehöll. Ett av de mest praktfulla verk, som säkerligen ofta anlitas i Carl Gustaf Tessins undervisning av prinsen, var en stor volym om Ludvig XIV:s medaljhistoria.

### Medaljen i Europa

Tanken att i en serie medaljer skildra händelser och förhållanden under en epok har sannolikt ursprungligen uppstått under intryck av de romerska myntserierna med deras ofta mycket tydliga tidskrönika. Redan sviten av kejsarhuvuden har uppenbarligen inspirerat till önsknningar om att få motsvarande sviter för senare tider. Och så tillkom dessa regentlängder i metall, som vi känner redan från 1500-talets senare hälft, omfattande exempelvis alla franska kungar ända från romartiden.

Steket till en historia i metall skildrande samtida händelser var inte



Gustav III. Gipsmodell av G Ljunberger.

långt, och förslag om en sådan väcktes i Frankrike redan under 1600-talets första år. Då var det Henrik IV, som skulle glorifieras. Men det var först under Ludvig XIV som denna tanke blev realiserad. *Le roi soleil*, solkoningen, lärdes redan i unga år att umgås med konstföremål av olika slag. Som äldre blev han aktivt intresserad av numismatik och lade ner väldiga belopp på sina mynt- och medaljsamlingar. För självhärskaren av Guds nåde, som gjort kunglighetens yttre framträdande, etikett och hovliv till hjälpmedel i en politik som gick ut på att omgärda honom själv med en egenomtränglig mur av höghet och onåbarhet, låg det nära till hands att även

ta i bruk de möjligheter till glorifierande som medaljkonsten erbjöd. Begreppet ära och minne hade under 1600- och 1700-talen en något annorlunda betydelse än i våra dagar. I dag skulle man kanske uttrycka det som statens/statschefens internationella anseende, "goodwill".

### Ludvig XIV

Så kom Ludvig XIV:s medaljhistoria till, hans *l'histoire metallique* som det hette i Frankrike. Om man närmare studerar det arbetssätt som tillämpades för denna, framgår det hur man i Gustav III:s Sverige i detalj kopierat den franska planläggningen. Vi möter även här en akademi med lärda, sak-



Revolutionen 1772. Graverad av CG Fehrman.

kunniga på medaljer och inskrifter - *Académie des inscriptions et belles lettres* - kända författare i Frankrike tex Racine och Boileau, som gjorde upp förslag; framstående tecknare, medaljgravörer och kopparstickare och stora praktverk som spriddes för att hos samtiden inhösta frukterna av allt arbete i form av ytterligare ära åt kungen, beundran för Frankrike och respekt för dess härmakt och kultur.

### Historiesynen

Man kan hos Gustav III iakta ett intensivt historiskt intresse kombinerat med en strävan att identifiera sig med och imitera stora historiska gestalter. Hans vilja att träda i Gustav Vasas och Gustav II Adolfs fotspår är känd och omvittnad.

Gustav III:s historiesyn avviker från vår och det var väl inte bara moralpedagogiskt nit som drev honom att manipulera med den historiska sanningen. "Hans Maj:t tillser även huru själva svenska historien hos oss skrives" konstaterar Gjörowell 1785. Kungen sökte dirigera historikernas arbete också av propagandistiska skäl. Han fann i medaljerna ett ypperligt medel: att i ett oförgångligt material föra fram ett hårt kontrollerat budskap.

Gustav III skulle - först genom Lovisa Ulrikas och Carl Fredrik Schefers förmedling, sedan genom egna studier - få en ganska bred förtrogenhet med tidens nya idéer. Vi vet att han i synnerhet under sina första regeringsår gärna ville framstå som en upplyst monark i tidens smak, och att han livligt åstundade de franska filo-

sofernas hyllning. Bekant är hans försök att framställa tryckfrihetsförordningen av år 1774 som en upplyst reform, för vilken han begärde den upplysta opinionens bifall.

Gustav besök i Paris 1771 - vid ankomsten var han ännu kronprins - var en politisk ambassad väl så mycket som en studieresa. Avsikten var att vinna det franska hovets stöd för den planerade statskuppen. Samtidigt sökte han engagera den upplysta opinionens herrar för sin person och sina syften; han uppsökte dem och lät sin älskvardhet verka. Han vann åtminstone en partiell framgång. Voltaire skrev till statskuppens ära, och det var bara enstaka republikaner som Rousseau som ställde sig helt avvisande. Det är en välkänd iakttagelse, att Gustav III:s period som "upplyst reformator" upphör vid 1780-talets början. Uppenbart är i varje fall, att han inte alls är lika angelägen under 1780-talet som under föregående decennium att framställa sig själv som upplyst monark.

### Vitterhetsakademien och medaljverket

Gustav III tillkännagav den 20 mars 1786 sitt beslut att instifta en litterär akademi, *Svenska akademien*. Samtidigt återupplivades den av hans mor, Lovisa Ulrika, år 1753 grundade Kungl Vitterhetsakademien.

I kungens egenhändiga koncept framgår att han har vacklat mellan olika benämningar på den omorganiserade akademien. "*Vitterhets och Antiquitets samt Médaillers och Inscriptions Academies*" står det på första

sidan i utkastets marginal men "*Vitterhets Antiquitets Medaillers och Historiens Academie*" i den första lydelsen av första paragrafen av stadgarna. Under det sist anförda namnet står det definitiva, vilket ursprungligen skrivits med blyerts och senare ifyllts.

Enligt stadgarna ålåg det *Kungl Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien* att utarbeta en fullständig svensk medaljhistoria, en *histoire métallique*, från äldsta tid t o m Adolf Fredrik. Den skulle huvudsakligen bygga på nyslagna medaljer, till vilka akademiens pristävlingar i medaljkonsten förväntades kunna lämna underlag. Här gällde det en hävdateckning i tidens smak - de ärorika händelserna i fäderneslandet historia skulle hugfästas i oförgångligt material. En plan utarbetades redan 1786, men snart rann företaget ut i sanden. I stället kom akademien att engageras i en storlaget planerad medaljhistoria, som enbart skulle ägnas Gustav III:s bedrifter och vilken under Fredrik Sparres ledning drevs sedan 1780-talets början. Den var tänkt som ett praktverk utan like - om det fullbordats enligt inventionerna med medaljgravyrer och beskrivningar - och enastående i den svenska boktryckarkonstens historia. Kungen utanordnade väldiga summor, medaljkonstnärer och gravörer sattes i arbete, och Vitterhetsakademien granskade medaljerna allteftersom de löpande framställde händelserna - regeringsförändringen, fängvårdsreformen, slopande av överflödiga helgdagar, penningrörelsens befrämjande, tryckfriheten,

religionsfriheten, slagen vid Hogland och Svensksund, freden i Värälä osv.

När hovkanslern friherre Fredrik Sparre - senare betrodd med att vara ett slags ledare av arbetet med medalj-historien och som sådan fick tjänstgöra som en mellanhand mellan kungen och övriga medverkande 1781 - kom in med en promemoria härom hette det att avsikten var att "minnet af konungens sälla Regering skulle fortplantas till senaste eftervärld", medan kungen 1782 själv förklarar sig åsyfta "att åtminstone underhålla om icke ännu vidare förbättra den smak uti Medailler och Skådepenningar hvarmed svenska geniet öfverträffar sina Medtäflare på främmande Orter - och att till den ändan med ett ständigt arbete sysselsätta de konstnärer uti detta ämne, som finnas inom Fäderneslandet". Att kungen här låter det verkliga ändamålet med medalj-företaget undanskymmas av sitt konstmeecenatskap är uppenbart av många skäl. I själva verket blev det rätt snart tydligt, att det inte var medaljerna i sig själva som var huvudsaken. Det viktigaste blev det praktverk, som i för dåtiden stor upplaga (1000 ex) skulle spridas inte bara i Sverige utan även utomlands och som för den skull även skulle förses med fransk översättning. Detta verk skulle innehålla inte bara avbildningar av medaljerna i kopparstick och beskrivningar över dem utan även för varje bild en kort historisk skildring av de händelser, som föranlät medalj-präglingarna. Att detta praktverk var det viktigaste framgår av att, då medaljslagningen inte hann fort nog undan, kopparstick utfördes på förhand för att man så snart som möjligt skulle få ut första delen av verket. Slutligen gick man så långt, att det inte längre ansågs nödvändigt att prägla alla de medaljer som projekterats. Det kunde räcka, menade man, med kopparsticken.

### Projektets medarbetare

Det stora verk, som sålunda satts i gång, fordrade flera medarbetare och sakkunskap av många slag. Först måste man välja ut de händelser i kungens historia som skulle förevigas på medaljerna, och av de redan präglade införlivade man de lämpliga med serien. Sedan gällde det att göra upp ett detaljerat förslag till hur händelserna ifråga skulle åskådliggöras i bilder och skildras i ord, så få som möjligt. Var och en som sysslade med sådant,

som haft att "inventera" medaljer, som man sade på den tiden, vet hur stora fordringar det ställer på smak och fantasi. Under 1700-talet krävdes det ännu mer än nu. En synnerligen solid klassisk lärdom var ett oeftergivligt krav. Den antika diktens vidsträckt fält måste genomforskas på jakt efter passande symboliska eller allegoriska motiv. Men om man valde att ta bilden från mera närliggande håll, valde att låta den mera realistiskt skildra de tilldragelser som skulle avbildas på medaljen, gällde det ändå ofta att söka hos den latinska litteraturens poeter och historiskrivare för att finna de lämpliga orden för inskriften.

### Projektet en torso

Akademien fick alltmer med denna medaljhistoria att göra och tvangs 1798 att överta hela ansvaret för den. Men sedan skedde ingenting och först 1858, sextio år senare, utgavs - delvis i nya avdrag av kopparplåtarna - en ofullständig upplaga av det stora verket *Skådepenningar öfver de Förmämsta Händelser som tillhöra Konung Gustaf III's Historia*. Stora kostnader hade nedlagts på detta företag. Kopparplåtarna graverades av Jakob Gillberg och efter hans död av Märten Rudolf Heland. Texten utarbetades av akademiens sekreterare Gudmund Göran Adlerbeth. Som Vitterhetsakademiens sekreterare hade han att granska och bedöma alla medaljer som slogs i riket. Han gjorde det med stort nit och framlade i akademiens Handlingar 1791 de principer - *Anmärkningar rörande det som förmämligast bör iakttagas vid skådepenningars uppgifvande* - som vägledde honom. Ingen konstart var mindre föränderlig än medaljkonsten, alltså renässansen fastlåst vid de antika förebilderna. Medaljernas fransidor fylldes av sinnebilder i grekisk-romerskt formspråk hämtade ur den klassiska mytologien. Den nyantika smaken tog här sitt självklara uttryck. Adlerbeth formulerar i sina regler vad som borde eftersträvas: "enkelhet, redighet för ögat och ädla eller angenäma figurer".

Förslag om vilka medaljer som skulle präglas och om hur dessa skulle se ut överlämnades till kungen, som att döma av egenhändiga ändringar och tillägg noga tog del av dessa förslag. Sedan han stadfäst projektet lämnades beställningen till medaljgravörerna. Enligt den ursprungliga



### Kungl Myntkabinettet

Utställningar: Ingång Narvavägen  
(hörnet Linnégatan) 2 tr, Stockholm

Specialutställningar:  
"Ur dolda gömmor"

"Gustav III:s medaljhistoria"  
Från 28/3 1992

Ring i övrigt telefon 08-783 94 00  
för information.

Museet:  
Tisdag - söndag 12-17  
Måndag stängt

Besökstid: tisdag 13-16  
ingång Narvavägen

Besöksadress  
(efter överenskommelse om tid  
per telefon): Storgatan 41

Postadress:  
Box 5405, 114 84 Stockholm  
Tel: 08-783 94 00

planen skulle Ljungberger göra fyra. Fehrman två medaljer årligen. Man skulle tycka att det var en föga tacksam uppgift för dem, bundna som de blev av detaljerade föreskrifter om medaljens inskrift och bilder. Det var ju brukligt att någon framstående konstnär fick i uppdrag att uppgöra en teckning till ledning för medaljgravörerna. Så synes även ha varit fallet beträffande Gustav III:s medaljhistoria. Av den mångsidige konstnären Louis Adrien Masreliez är ett större antal teckningar till medaljer bevarade.

Medaljhistorien avsatte 82 medaljer och 87 kopparstick. Adlerbeths texter till medaljverket är bevarade, men inte utgivna. Hans inträddestal i Vetenskapsakademien år 1800 handlade om "... yppighetens verkan på vetenskapsens och konstens stigande och fall". Det tragiska med denna storslagna medaljhistoria, liksom med nästan alla andra större företag som Gustav III tog initiativ till, är att de föll på brist av resurser: såväl pengar som kunniga hantverkare. □

## Mynt funna vid Staffans kyrka år 1790

I Johan Gustaf Liljegrens nyttiga arbete *Strödda anteckningar om Fynd i Svensk Jord*, ingående i KVHAA:s Handlingar XIII, Stockholm 1830, finns följande anteckning:

År 1790 funnos på Norrala kyrkogård, vid Chorets ombyggnad, gamla Svenska och Romerska mynt.

När man läser detta börjar man omedelbart undra. Romerska mynt i en kyrkogård i Hälsingland? Det visar sig dock snart att Liljegren läst slarvigt i källorna. Det var nämligen så att Kungl Myntkabinettet år 1790 fått mottaga ett litet myntfynd som gåva av teol adjunkten (senare professor mm) Samuel Ödman (1750–1829). Gåvan bestod av tre svenska mynt, som uppgavs vara funna vid gravkorets ombyggnad. Enligt Vitterhetsakademiens protokoll den 16 februari 1790, utvaldes dessa mynt bland flera som Ödman inskickat. Dessutom skänkte Ödman ett par romerska mynt, eller som det står i handlingarna, *dels Romerska, dem Herr Ödman fått af en officerare, hvilken skall ha köpt dem af Morena i Marocco*.

Riksantikvarie och chef för Kungl Myntkabinettet var då Gudmund Jöran Adlerbeth (1751–1818). Adlerbeth, som var en av det gustavianska tidevarvets främsta kulturpersonligheter, kan inte ha ägnat mynten någon större uppmärksamhet. Men de fick ändå ett inventarienummer (374 R) och Adlerbeth antecknade i inventariet:

3 Svenska mynt, aftagna bland åtskillige, som funnits vid grafchorets ombyggande på Norrala kyrkogård, förmodl. offrade åt St. Stephan.

Här för Adlerbeth in en egen tolkning av orsaken till att mynt funnits på kyrkogården. I den sk Lilla rimkrönikan, författad omkring 1450, ingår några verser som handlar om Hälsinglands kristnande:

Til Helsingalandh Biskop Staphan kom,  
Och vände ther många til Christendom,  
För Guds heder gjorde han sig omak nog,  
Och blef ther sedan slagen opå en skog,  
Ej långt therfrå jordades hans lik,  
Jag menar han är i gläderna rik.

En ungefär samtida källa, den sk Prosaiska krönikan, anger att Staffan begrovs i Norrala kyrka. Kring Staffans



Norrala kyrka vid början av 1700-talet. Efter teckning i O Bromans "Glysisvallur:"

gärning och död har många sägner skapats och många har behandlat graden av deras historiska riktighet. Att Staffans relikier under medeltiden förvarats i Norrala är nog ganska säkert, men det är mer tveksamt om det finns något verklighetsunderlag i den tradition som utpekade ett gravhus, dvs en gravöverbyggnad av trä, i kyrkogårdens sydöstra del som förvaringsrummet för Staffans ben. Denna sk Staffans stupa var gjord av bräder och stockar. Den reparerades vid flera tillfällen under 1700-talet, men i början av 1800-talet hade förfallet gått så långt att den i stället revs. År 1829 uppfördes på den gamla platsen en gravbyggnad av sten, vilken senare år 1856 ombyggdes till sin nuvarande utformning. Här ligger dock inte några rester efter Staffan, så mycket har klarlagts av sentida undersökningar.

Eftersom vi inte vet något närmare om de funna svenska mynten (ingen källa ger någon bestämning) går det inte heller att bedöma deras knytning till Staffanslegenden.

Den gamla kyrkan revs 1807 och i samband med rivningen hittades två medeltida silverskedar (SHM inv 547). Dessa inlöstes av Vitterhetsakademien i byte mot två nytillverkade skedar av samma vikt samt dessutom två akademijetonger.

Samuel Ödman var i sig en märklig person. Denne lärde man vistades i nära 50 år innesängd mellan fyra väggar. Han hade mot slutet av 1780-talet blivit drabbad av en envis och elakartad frossa (malaria?). Frossan återkom ständigt. Till slut blev han så ömtålig för luft och kyla, att han inte vågade lämna sin sängkammare, vars värme höll sig mellan 26–28 grader. Under hela sin långa sjukdomstid uppehöll Ödman kontakterna med yttrevärlden och blev även invald i en lång rad lärda sällskap både i Sverige och i utlandet. Han skrev i ämnenas homiletik, exegetik, botanik och topografi. Som en stor musikälskare läste han gärna noter och han satte själv musik till flera psalmer.

Ian Wiséhn

# Medaljer från några gustavianska ordenssällskap

Av Ian Wiséhn

Gustavianerna var sysselsatta med ett system av mystiska och ockulta vetenskaper. Vi känner till magnetism (det metodiska utforskandet av människans själsliv), swedenborgianismen och framförallt frimureriet.

Den första frimurarlogen i Sverige var greve Wrede Sparres loge i Stockholm, som instiftades den 17 mars 1735. I Sparres loge fanns endast tio medlemmar, med greve Carl Gustaf Tessin i spetsen.

Redan tidigt besjälades ordensbröderna av hjälpsamhet mot nödställda. Ofta företogs vid logesammanträdena insamlingar för ömmande ändamål såsom bespisning av fattiga. Mot slutet av 1700-talet anordnades offentliga bespisningar av huvudstadens fattiga, med frimurarebröderna själva som värdar. Säkert kände man inom frimureriet ett tvång att uppvisa denna humana sida av verksamheten. Många i samhället förhöll sig negativa och tveksamma till hemliga sällskap.

Konung Gustav III själv var frimurarordens höge beskyddare i Sverige, men det var hans bror, hertig Karl, som gav frimureriet vind i seglen. Blå instiftade han som kung den 27 maj 1811 Carl XIII:s orden.

Frimureriet var spritt i stora delar av landets högre skikt – även i armén. Som exempel kan nämnas att det år 1761 i Greifswald i Pommern hade bildats en militärloge. Det var en del svenska officerare som med konstitution från Göteborgslogen skapade "Svenska arméns loge". Denna loge försökte hjälpa sårade och fattiga soldater. Varje pensionstagare erhöll 24 daler k.m. och efter dem som stupat lämnades en begravningshjälp om 36 daler k.m. Dessutom utdelades såsom erkänsla och belöning åt tappra soldater silvermedaljer att bäras på bröstet (Hild II Adolf Fredrik nr 31-33).

Ett mindre antal ordenssällskap utgav egna tecken. Här kommer en del av dessa att presenteras (samtliga har tidigare omnämnts av B. E. Hildebrand):

1. Ordenssällskapet Augustibröderna. Detta sällskap stiftades i Stockholm till minne av revolutionen den 19 augusti 1772 och räknade som medlemmar flera av 1700-talets högre frimurare. Sällskapet, som hade hertig Karl som beskyddare, var fullständigt organiserat såsom en orden med många ceremonier. Man samlades i orangeribyggnaden i Karlbergs park. Som högtidsdagar hade man Gustav III:s födelsedag och revolutionsdagen den 19 augusti. Sällskapets tecken lär ha präglats 1776, att bäras i vitt band i knapphållet av 1:sta gradens ledamöter.

Medaljens åtsida visar den ur molnen framträdande solen som strålar över en del av jordklotet, prytt med Sveriges tre kronor. Nederst finns texten DEN. 19 AUG: 1772. Solen symboliserade uppenbarligen Gustav III själv. Frånsidan visar ett altare som står på en rund mur. Överst på altaret tronar ett brinnande hjärta. Ovanför hjärtat finns bokstäverna G.G.F. På altarets framsida avbildas en vase och på dess fot finns bokstäverna NNV. Vid altarets sida finns ett lutande ankare. Överst ögla och ring.

Den ovala medaljen (37x31 mm) finns utförd i silver och tenn. Konstnären är anonym. Hild II, Gustav III nr 123.

2. Samma medalj, men med mindre förändringar. Kring kanten på båda sidor en bred, slät ram. Åtsidans molnsky är lättare och jordklotet är lägre placerat. Frånsidans altare står på en rak mur.

Den ovala medaljen mäter 39x32 mm och har överst en genomborrad tapp. Medaljen är känd i både tenn och silver. Denna medalj har präglats på Kongl. Myntet och graverats av Carl Enhörning 1806. Hild II, Gustav III nr 123 a.

3. Ordenssällskapet Pro Lantura. Detta sällskap stiftades år 1786 i Karlskrona av kapten mekanikus Magnus Cosswa (Ankarswärd), löjtnant mekanikus Jonas Lidström (Lidströmer)

och magister Tegman. Som syfte med sällskapet hade man att bygga och underhålla huset kring källan vid Lyckebys; att understödja nödlidande ordensbröder och lämna begravningshjälp samt inte minst att ha trevligt i varandras sällskap.

Sällskapets ordenstecken skulle bäras i svart band och frånsidans sinnebilder anspelade på de fyra stånden medan åtsidans bildtolkning var hemlig. Sällskapet upphörde på 1820-talet.

Åtsidan saknar omskrift, men nedest finns texten A.M: (anno mundi) 1758. För övrigt visas Babels torn i tolv avsatser, med en port på varje avsats.

Frånsidan visar en värja på en uppslagen bok. Ovanför boken ligger en gåspenna. Vid bokens sidor ligger en merkuristav och en spade. Direkt under boken finns texten: A:C (anno Christi) 1786. Kring kanten finns en kedja av grova fyrkantiga länkar.

Den ovala medaljen av silver har troligen tillverkats i Karlskrona och den mäter 48x41 mm. Överst finns ögla och ring. Gravörens namn är okänt. Hild II, Gustav III nr 124.

4. Ordenssällskapet Fribyggarsamhället eller Fribyggareorden. Detta sällskap existerade på 1790-talet och fanns möjligen kvar några år in på det nya århundradet. Dess främsta uppgift tycks ha varit att lämna understöd åt behövande. Man utgav en "Journal för allmän upplysning och sedererna" i Stockholm åren 1796-98. År 1799 utgavs också "Skrifter upplästa i Sällskapet". Orden inrättade även en läroanstalt i Stockholm med namnet Lyceum. Möjligen instiftades detta sällskap redan 24 april 1787.

Medaljens åtsida visar i mitten bokstäverna F.B. och därunder en mur med en textplatta som bär inskriften: 1787 24/4. Omskrift i halvcirkel: ORBIS NON SUFFICIT UNUS.

Frånsidan visar en lagerkrans och där innanför texten: SANNING / OCH / SNILLE.



1.

2.



3.



4.



5.

Denna medalj mäter 38 mm i diameter och finns präglad i silver och koppar. Hild II, Gustav III, nr 125. Medaljen kan jämföras med Hild Gustav IV Adolf, nr 49, präglad 1796.

5. Okänt välgörenhetssällskap. Detta sällskap stiftades troligen den 11 juli 1790. Andamålet tycks ha varit välgörenhet, vilket antydes av den öppna handen och inskriften, som kanske kan läsas: "Behöfvandes vän". Åtsidan visar nederst en öppen vänsterhand och därövan texten: B=/ WÄN. Fränsidan är slät utom texten: DEN XI/ JULII/ MDCCXC.

Den ovala medaljen mäter 28×20 mm. Överst finns ämne till ögla. Kungl. Myntkabinetets exemplar är av tenn. Konstnären är okänd. Hild II, Gustav III nr 126.

Foto: ATA. Bilderna visar medaljerna i skala 1:1.

#### Källor och litteratur:

Berg, P.G., *Svenska ordnar, sällskaper och föreningar mm.* Stockholm 1873.

*Handbok för frimurare*, I-II., Stockholm 1895.

Hildebrand, B.E., *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*. II, Stockholm 1875.

Johannisson, K., *Magnetisörernas tid. Den animala magnetismen i Sverige. Lychnos-bibliotek* 25, Uppsala 1974.

Kinnander, M., *Svenska frimureriets historia*, Stockholm 1943. □

## Bli medlem i SNF

### Myntset 1991

från Sverige (53:–), Danmark (98:–), Finland (38:–) och Norge (54:–) har nu inkommit och kan hämtas på kansliet, Sandhamnsgatan 50 A ons-tors 10-13. Till övriga – som ej hämtar – expedieras mynten som vanligt mot postförskott. *Kansliet*

## Gustav III 1792 • 1992

Konung Gustav III var utan tvekan den främsta kulturpersonligheten bland våra regenter – såväl i egenskap av mecenat och inspiratör som skapande kraft. Hans uppfostran och senare verksamhet var franskinfluerad. Det är mot denna bakgrund som man får se hans stora kulturintresse. På kungens initiativ skapades den svenska operan, med text på modersmålet, samt den dramatiska teatern. Själv framträdde han som författare till olika skådespel. Bland hans övriga insatser inom kulturen kan nämnas instiftandet av Svenska Akademien (1786), omorganisation av Vitterhetsakademien och gynnandet av konstutvecklingen – arkitektur, skulptur, porträtt- och medaljkonst. Den gamla Ritakademien ombildades redan 1773 till en verklig Konstakademi.

Gustav III:s regeringstid kännetecknades av stor politisk oro. Han strävade målmedvetet efter maktkoncentration. Konungen skulle styra riket, "han och ingen annan", med ansvar inför "Gud och fosterlandet". Råd och ämbetsverk var ansvariga blott inför honom. Ständerna förlorade mycket av sin makt och den nya 1772 års regeringsform upphävde alla grundlagar från tiden 1680-1772. Gustav III blev en upplyst despot, även om han var "modernare" än morbrodern Fredrik den store – mera som tex Maria Teresia och Katarina II. Man kan säga att Gustav III följde



Voltaires politiska ideal – "Allt för folket, inget genom folket." Sålunda var han i ovanligt hög grad påverkad av tidens ekonomiska reformidéer, särskilt fysiokratismen. Härigenom tillkom myntrealisationen 1776, då kopparmyntet avskaffades som värde-mynt och ren silvermyntföt infördes. Viktig var även religionsfrihetslagen 1781 och 1774 års tryckfrihetsförordning. De kvarvarande restriktionerna drabbade främst den politiska och ekonomiska debatten, medan kulturlivet i stort sett gick fritt.

En äventyrlig utrikespolitik yttrade sig bli i ett föga lyckosamt angreppskrig mot Ryssland.

Oppositionen mot enväldet växte sig stark, närd av begynnande infla-

tion och högadelns hat mot Gustav III för förlorade privilegier. Under en operamaskerad den 16 mars 1792 nedsköts konungen av en fanatiker, kapten Johan Jacob Anckarström, på anstiftan av en adelsklick i huvudstaden. Det blev, som en framstående svensk historiker sagt, mycket lugnare i Sverige men också tråkigare.

*Lars O. Lagerqvist*

### Jubileumsmynnten

över Gustav III 1792-1992, presenterade i SNT 1991:9/10, utkommer i mitten av mars (1000 kronor i guld och 200 kronor i silver). SNF:s medlemmar har kunnat förhandsbeställa dem.

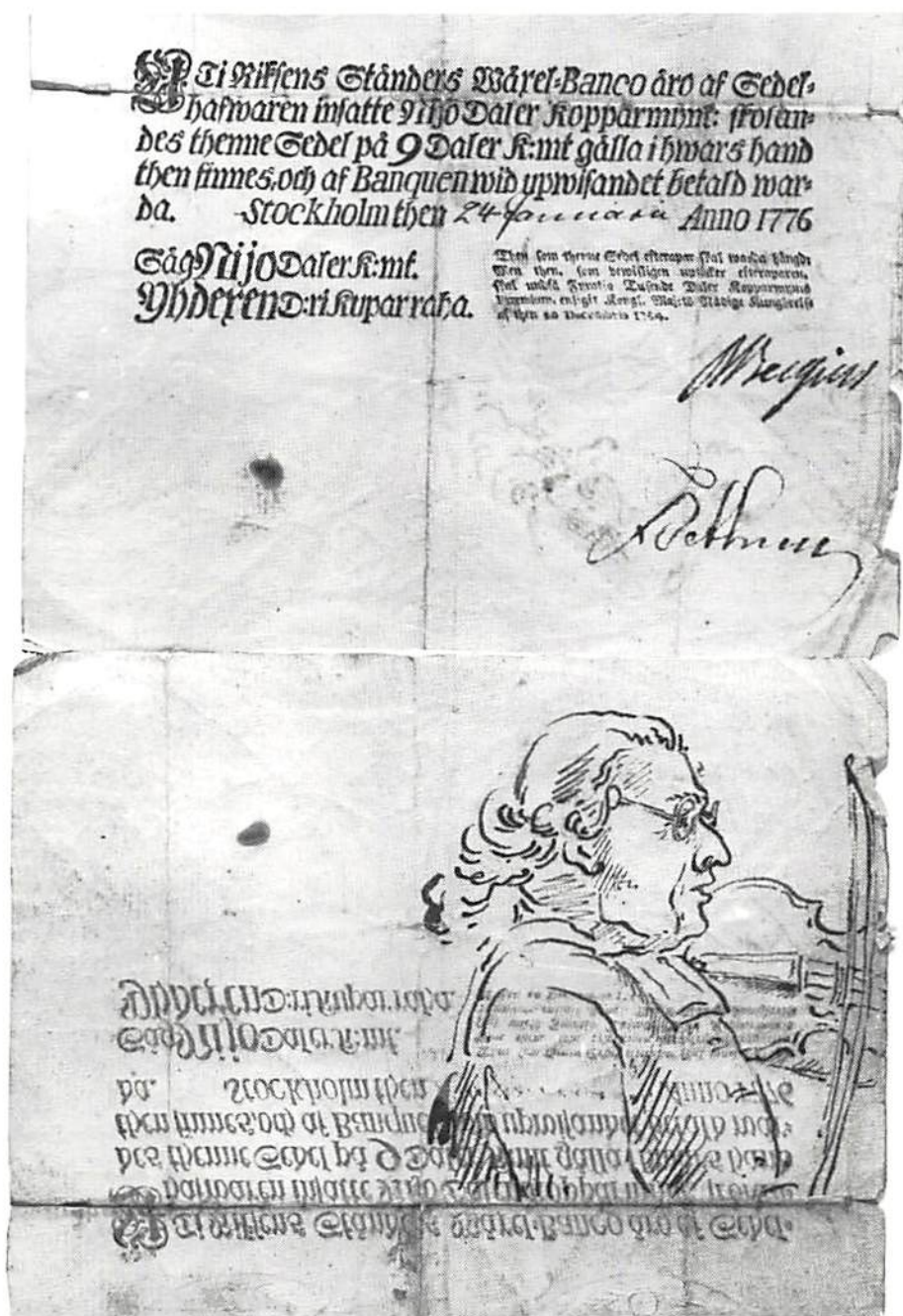
## Vad en sedel döljer

Bland sedlarna som ingått i det forna Bankmuseet finns en som vid en första anblick inte verkar så märkvärdig. Det rör sig om en transportsedel på 9 daler km från 1776. Vän-

der man på sedeln finns där en personteckning i bläck. Teckningen visar en man i 50-60-årsåldern som spelar fiol. På huvudet bär han en allongeperuk. Kanske är det en präst av kragen att döma, men det

kan också vara fråga om en duk lagd över axeln. Hur som helst är teckningen utförd av en driven tecknare. Teckningen har säkert gjorts i syfte att roa – konstnären själv eller någon i vänkretsen.

1W



En transportsedel från 1776 och dess intressanta baksida. Beskuren. Foto: Gabriel Hildebrand, RIK-f.



1. Detalj ur Pehr Hilleströms oljemålning "En bergsman kommer på besök", visande denne med faddertecknet, en vase av guld, fastsyt på rocken. Foto: Nils Lagergren, ATA.

## Ärftliga dalamedaljer

Gustaf III utdelade ett par ärftliga medaljer, första gången guldvasar på bröstet till de nio faddrarna ur bondeståndet vid kronprinsens dop 1778. Ingen gick till Dalarna, en – till Peter Hultman – till Karlskoga bergslag och ännu vid sekelskiftet bevarades exemplar på två gårdar i Småland och Blekinge. I dag finnes veterligt ingen som har sett en guldvase och man vet ej ens exakt form, mått och vikt.

Den andra medaljen, med Gustaf I:s bild, finnes ännu på en gård i Boda, Svärdsjö församling, och innehas sedan några år av Sven-Erik Elfsson efter sin fader. Den är bla omnämnd i *Svenska gods och gårdar*, 20, Södra Dalarna (1939), och historien bakom har utförligt beskrivits av museidirektören Lars O Lagerqvist och direktör Nils Åberg i boken *Gustav Eriksson (Vasa) i Dalarna 1520–1521 – Minnen, myter och monument* (1985). Medaljen förlänades ursprungligen 1787 Sven "Elfsson"-ättlingen Hans Jansson på Isala hemman, men originalet kom aldrig fram, utan dök upp i Stockholm på 1960-talet och stals ånyo 1971! Ett nytt exemplar hade sänts till dåvarande ägaren 1831;

ett kungabrev 1850 bekräftade dennes son i rätten att bära medaljen, men släkten kan ej längre bära den, eftersom Isala sedan dess gått ur dennas ägo.

Däremot kanske ännu någon i Dalarna kan bära den kvadratiske silvermedalj, som Gustav IV Adolf tilldelade det från Dalregementet och bla Västmanlands, Närke-Värmlands och Hälsinge regementen ditkommenderade manskapet vid den 1798–99 existerande "Konungens egen grenadjärbataljon" i Drottningholm? Denna hade upprättats genom ett brev av den 24/9 1798 till generaladjutanten för vakhållningen vid Drottningholms slott, men upplöstes genom en kunglig skrivelse av den 30/9 1799 från den 15/10 så. Framlidne majoren (i estnisk tjänst) Carl Mothander har i *Meddelande XIII från Kungl Armémuseum* (Föreningen Armémusei vänner), 1952, utrett det belönade förbandet, där bla 249 meniga och korporaler från de indelta infanteriregementena sägas ha tjänstgjort.

Kungen tilldelade en var av manskapet vid denna sin Grenadjärbataljon ett säreget hederstecken av silver – kvadratiske medaljer torde vara högst sällsynta, vad Sverige beträffar

absolut unika — "som tack för trogen tjänst, att bäras i mörkrött (frimurarfärgen) sidenband på venstra bröstet. Medaljen skulle alltid gå i arv till äldste sonen inom den medaljerades familj". Den graverades av DL Lunderberg i 8:e storleken (31 mm) och visar på åtsidan ett likarmat kors (Frimurarkors) mellan Sveriges Tre Kronor under större kungl krona, på fransidan "Af Gustaf IV Adolph för trogen tjänst". Efter kungens avsättning 1809 utbyttes medaljen emot en med den nypräglade fransidan "Af Konungen för trogen tjänst". I *Kungl Dalregementets historia*, V, utgiven av C Westerlund, Stockholm 1911, s 142, hänvisas beträffande ärftligheten till en regementsorder den 28/7 1801 och generaladjutantens skrivelse den 4/7 1801 om bandfärgen.

Som en kuriositet kan nämnas, att i en riksdagsmotion häromåret (1985/86:Fö315) av Gullan Lindblad (m) om en medalj till svensk personal i viss internationell verksamhet 1799 års grenadjärmedaljs motiv och form föreslogs som förebild.

Finnes något exemplar ännu kvar i Dalarna, kanske "nedärvt" med rätt att bära den?

Leif Pahlsson



2. Isala lada vid sekelskiftet, då ännu ägd av Sven Elfssons ättlingar. Reprofoto efter original i Dalarnas museum.



3. "Isala-medaljen" 1787, som är ärfilig bland ättlingar till Sven Elfsson "som råddade kung Gustav 1520" men endast får bäras om de äger gården, vilket ej längre är fallet. Kungl Myntkabinettet (sk reservexemplar enligt Gustav III:s förordnande 1787). Foto: ATA.

## En raritet i Dresdens myntkabinett

Vid den förnämliga utställningen av konstskatter från Dresden som visas på Nationalmuseum i Stockholm 1969 kunde man också beundra en del numismatiska objekt. Till dessa hörde det unika guldavslaget av "sturemarken" 1512 (LL typ I:1a), som sedan

avbildades som försättsplansch i Nordisk Numismatisk Årsskrift 1970. Guldavslaget mäter 35 mm och väger 31,612 g, dvs ungefär 9 dukater — ingen jämn siffra precis och inte överensstämmande med något annat guldmynts (den samtida portugaloisen skall väga ungefär 39 g).

Vid ett besök 1988 i Dresden meddelade mig myntkabinettets chef, Dr Paul Arnold, att guldavslaget fanns i



4. Gustav IV Adolfs ärfliga belöningsmedalj till grenadiärerna 1799 med ursprunglig inskrift (a) och den nya, som utbytesexemplaren försägs med efter kungens avsättning 1809 (b). Kungl Myntkabinettet. Foto: ATA. □

samlingen redan vid mitten av 1600-talet och ingick i Johann Georg II:s samling. Det är antecknat, att det låg mellan två sachsiska mynt i "Lade No. I" och det är katalogiserat som „Ein alt Schwedisch Stück, worauf St: Ericus geprägt 9½ [Dukaten]:" Myntet har numret 297 i samlingen. Vilket härmed är meddelat forskningen till eventuell framtida nytta. LLt

## Europeisk monetär union inför förverkligandet

Medlemsländernas valutor inom den Europeiska Gemenskapen (EG) skall senast år 1999 ersättas med en gemensam valuta. Den Europeiska Gemenskapens regeringschefer har beslutat att vägen mot en ekonomisk och monetär union skall förverkligas.<sup>1)</sup>

Genom beslutet vid toppmötet i Maastricht i Holland 1991 får det ekonomiska samarbetet inom EG en helt annan tyngd än tidigare. Nu måste de länder i gemenskapen — och för den delen även Sverige — som vill bli medlemmar, föra en sådan ekonomisk politik att de närmar sig Tysklands låga inflation, statsskuld och budgetunderskott. Tiden är begränsad, de har bara fem år på sig att förverkliga dessa mål.

Vandringen mot ekonomisk och monetär union började redan 1979, då det Europeiska Monetära Systemet (EMS) infördes<sup>2)</sup>. Växelkurssystemet inom EMS innebär att en fast kurs för de olika valutorna bestäms centralt. Sedan får kursen för tyska mark, italienska lire, franska franc o s v inte avvika med mer än 2,25% från den fastställda kursen (ett par valutor får dock avvika mer). Skulle den göra det måste centralbanken i respektive land ingripa genom att stödköpa eller sälja valuta.

Fasta valutakurser betyder att ett EG-land inte kan ha mycket högre inflation än de andra. Skulle inflationen t ex i Italien vara högre än i övriga länder samtidigt som kursen på lire är fastlåst, så blir italienska varor allt dyrare utomlands. Italien får inte rätta till detta genom att skriva ner lirans värde (devalvera). På så vis har EG-länderna tvingats att betona infla-

tionsbekämpning i sin ekonomiska politik. Under 1980-talet har de länder som är med i växelkurssystemet (numera alla utom Grekland och Portugal) stabiliserat sin inflation på en lägre nivå. Trycket att föra en sådan politik ökade då kapitalrörelserna över gränserna släpptes fria 1990. Det kan sägas vara första steget mot den ekonomiska och monetära unionen (EMU).

Nästa steg, som skall tas 1 januari 1994, innebär att växelkurserna läses ännu hårdare. Samtidigt bildas ett europeiskt monetärt institut (EMI), början till en gemensam europeisk centralbank.

Tredje och sista steget innebär att växelkurserna läses definitivt. När kurserna är helt fastlåsta för all framtid har i praktiken en gemensam valuta bildats. Det är så att säga samma pengar, vare sig man kallar dem för D-mark och lire eller döper om dem till ecu. (Observera att något beslut om namnet för en gemensam europeisk valuta ännu inte fattats!) Tredje steget innebär även att en gemensam centralbank helt tar över penningpolitiken för de enskilda länderna. (Med penningpolitik menas i det här fallet främst kamp mot inflationen med hjälp av justeringar av räntenivån och penningmängden.)

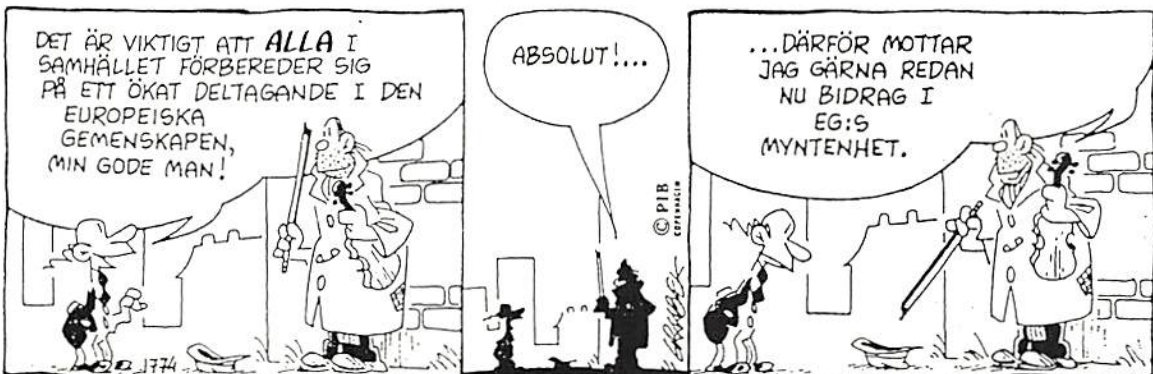
Innan det tredje steget kan tas måste emellertid EG-ländernas ekonomier vara någorlunda jämnstarka. Under 1996 kommer EG-organen att granska varje land och bedöma vilka som är mogna för unionen. Om sedan en kvalificerad majoritet av EG-länderna (minst två tredjedelar) anser att minst sju länder är mogna, så tas det tredje steget 1997. Om inte, så tas det tredje steget 1 januari 1999 och då oavsett hur många länder som anses hålla

måttet (de som inte är redo släpps in senare). Det här betyder att ingen kan hoppa av färden mot den gemensamma valutan, utom Storbritannien, som fått den exklusiva rätten att välja om man vill vara med eller inte.

Kraven för att få vara med i klubben ser ut så här: Budgetunderskott får inte vara större än tre procent av bruttonationalprodukten (BNP). Statskulden får motsvara högst 60 % av BNP. Inflationen får vara högst 1,5 % högre än i de tre länder som har lägst inflation. Räntenivån får inte ligga mer än 2 % över räntan i de tre länder som har lägst ränta. Att inflationen är ungefär lika hög i samtliga länder är nödvändigt om valutakurserna skall kunna hållas låsta i förhållande till varandra och så småningom övergå i en enda valuta. Kravet på lika låg ränta behövs därför att stora ränteskillnader inte skulle fungera i praktiken. Om räntan är mycket högre i en del av EG strömmar alla pengar över dit (precis som de skulle göra om räntan vore mycket högre i Göteborg än i Stockholm).

Vad som vållat diskussion inom EG är kanske främst kraven på små budgetunderskott och statsskulder. För exempelvis Grekland är kraven omöjliga att uppfylla under det här århundradet. Spanien har hävdats att länder som är i ett uppbyggnadsskede kan ha goda skäl att låna mycket, till exempel för investeringar, och därmed ha stora budgetunderskott.

Kraven på hållbara offentliga finanser motiveras med att de skapar förtroende för den gemensamma valutan. Om ett land lånar för mycket pengar utan hejd och har väldiga budgetunderskott, så skapar det misstro i omvärlden. För hur skall landet ta sig



ur knipan? Det klassiska sättet är att trycka massor av sedlar, eller skapa hög inflation på något annat sätt och på så vis minska skuldernas värde.

EG kommer att straffa de länder som missköter sina finanser. Men möjligheten att ta stora lån och räkna med att inflationen hjälper till att minska skulden försvinner även av ett annat skäl. Övriga länder kan se till att inflationen i den gemensamma valutatan förblir låg. Då krymper inte skulden.

Medlemmar i den Europeiska Monetära Unionen (EMU) tvingas alltså att föra en disciplinerad ekonomisk politik. De både tvingas och hjälps att hålla inflation och ränta under kontroll. Men det viktigaste argumentet för en gemensam valuta är ändå att det leder till enorma besparingar. Olika utredningar som gjorts inom EG har kommit fram till att motsvarande 200–300 miljarder kronor per år kan sparas när behovet av växling och annan valutahandling försvinner.

En annan viktig fördel är att en gemensam valuta underlättar handeln. Det finns alltid ett motstånd mot affärer i främmande valutor. Förutom kostnader att växla pengar fruktas företagens kursriskerna. (Synd om det småföretag som tar betalt i en valuta som faller i kurs, eller lånar pengar i en som stiger.)

En gemensam EG-valuta har även förutsättningar att bli så stor att den slår igenom som internationellt betalningsmedel vid sidan av yen och dollar. Europeiska företag kan då oftare handla i egen valuta. De sparar pengar. Priset för dessa fördelar är det nationella självbestämmandet (som redan idag är en chimär i dessa monetära sammanhang). Som medlem i EMU kommer Sverige aldrig mer att kunna devalvera eller höja räntan, påpekar kritikerna. Entusiasterna svarar att det inte gör något.

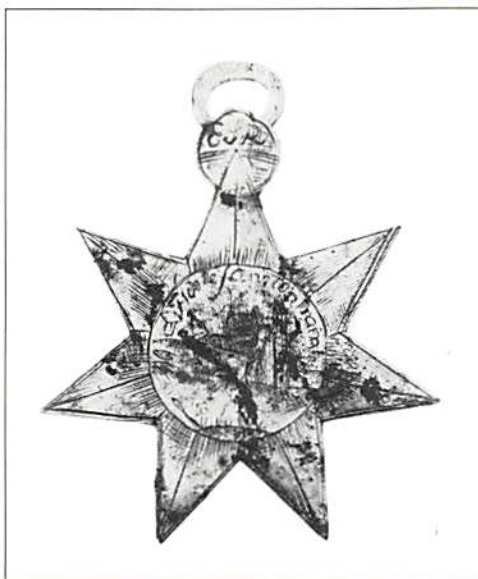
Det finns många kritiska röster mot att införa en gemensam europeisk valuta för tidigt. Däremot har kritiken

avtagit vad det gäller införandet av en gemensam valuta.<sup>3)</sup> Fördelarna med en gemensam valuta är så enorma att de väl uppväger nackdelarna. Förutom minskade transaktionskostnader för företagen och livligare handel kommer en gemensam europeisk valuta att bidra till en mer integrerad europeisk arbetsmarknad. För enskilda blir det mycket lättare att jämföra löner och priser, resa, flytta pengar och hantera sitt sparande om allt sker i en valuta. En psykologisk bärriär försvinner, och psykologi är en viktig faktor i ekonomin.

Tamás Sárkány □

## Noter

- 1) *Från Riksdag & Department* Årg 16, nr 40, 20 december 1991, ss 2-3.
- 2) Se: *Tamás Sárkány*, Europeisk monetär union? i: *SNT* 1989:2 ss 36-37.
- 3) Jfr *Christina Lindénius*, Ecu. Framtidens betalningsmedel i Europa? i: *Pecunia* 2. Skrifter i mynt- och penninghistoriska ämnen, utgivna av Kungl. Myntkabinetet. Stockholm 1991, ss 7-15.



Utmärkelse eller identitetsbricka för hund.  
Funnen nära Kalmar i Småland.  
Foto Gunnel Jansson RIK-foto. Skala 1:1.

## En utmärkelse för en hund

Vid sekelskiftet påträffades nära Kalmar i Småland en "ordensstjärna".

Denna stjärna, som är ensidig, är enkelt utförd i mässing, troligen någon gång under 1700-talet.

Stjärnan är sjuuddig med en största höjd på 65 mm och en största bredd på 53 mm. En inre cirkel med en diameter på 23 mm pryder den. Inom cirkeln finns en naiv inristning, föreställande en hund som står obunden vid gårdspumpen. Till vänster i bilden, i bakgrunden, finns något som kan vara en hundkoja. Under hunden en kulle med gräs.

Över bilden står texten *Fidele sans Contrainte* vilket betyder Trofast utan tvång.

På den övre stjärnspetsen sitter en glob med markerad "midja" samt initialerna *ESR*. På globen en ögla för upphängning.

Troligen finns denna stjärna bara i detta enda exemplar. Kanske har någon förfärdigat den till den egna högt skattade gårdshunden. Kanske en tidig form av identitetsmärkning.

Eva Wiséhn

## Tjuvgods i kyrkstall?

År 1928 inkom till Kungliga Myntkabinettet ett myntfynd från Vagnhärad socken i Södermanland. Fyndet bestod av 64 svenska silvermynt från tiden 1688 till 1790. De förvarades i en rund träask tillsammans med "en sönderrostad bleckdosa, 4 rostiga nycklar, 1 d:o hänglås, 1 låsliknande avlångt järnföremål, 1 mässingshandtag samt en skinnpung i vilken mynten troligen varit nedlagda och en söndrig blårandig linneremsa". Fyndet fick inventarienummer SHM/KMK 18 721.

Det var vid rivningen av socknens kyrkstall, den 7 september 1921, som asken påträffades instucken under stallets vasstak. De gamla kyrkstallarna hade förlorat sin funktion och på många ställen förföll de. Samhällets utveckling hade medfört att hästfordonen blivit färre och omoderna och även bland bönderna blev nu automobiler vanliga. Det fanns ingen direkt anledning att reparera stallarna längre, varför de revs. Idag finns dessvärre inte många kvar — men de som ännu återstår bevaras pietetsfullt.

Mynten är följande:

*Karl XI*, 1 mark 1688 (1 ex), 5 öre 1691-1693 (4 ex) ;

*Karl XII*, 5 öre 1705-1711 (3 ex) ;

*Fredrik I*, 10 öre 1740 (2 ex), 5 öre 1730-31 (3 ex), 1 öre 1737 (1 ex) ;

*Adolf Fredrik*, 5 öre 1759 (1 ex) ;

*Gustav III*, 1/3 riksdaler 1780-1789 (9 ex), 1/6 riksdaler 1777-1790 (22 ex), 1/12 riksdaler 1777 (1 ex), 1/24 riksdaler 1777-1780 (17 ex).

Det intressanta med detta fynd är att stora flertalet mynt, inte mindre än 49 stycken, härrör från Gustav III:s tid (1771-1792). I privata myntsamlingar förekommer Gustav III:s mynt flitigt, medan de faktiskt är sällsynta i myntfynd. Oftast framkommer de som enstaka mynt eller bland andra mynt i större fynd. Att som i detta fall i ett fynd hitta så många exemplar av Gustav III:s mynt tillhör verkligen ovanligheterna. Slutmynt är Gustav III:s 1/6 riksdaler 1790, av vilket det finns två exemplar. Troligen undangömdes skatten under eller straxt efter år 1790.

Av de i träasken ordentligt inlagda föremålen och det blandade innehållet — mynt, nycklar och lås — får man in-



Några exempel på mynt från Gustav III:s tid påträffade i skatten från Vagnhärad, Södermanland. 1) 1/12 riksdaler 1777 2) 1/6 riksdaler 1777 3) 1/24 riksdaler 1779 4) 1/3 riksdaler 1789. Foto Gunnell Jansson, RIK-foto.

trycket att det rör sig om ett sparkapital med en kulmen av sparade pengar under de sista tio åren. Lås och nycklar var också värdefulla föremål. Möjligen har alltsammans hamnat i orätta händer och hastigt gömmts undan. Allmänt ansågs redan vid fyndtillfället skatten vara undangömt tjuvgods. De många nycklarna och låsen ansågs tala för detta. Vad hände i så fall tjuven och varför kom han inte tillbaka för att hämta sitt stöldgods?

Vad kan annars ha varit orsaken till pengarnas undangömmande? Kanske var det någon ortsbo som gömt sina pengar i kyrkstallet för att det var ett säkrare ställe än hemmet. Eller var det en förbiresande som behövde befria sig från en besvärande börda.

I vilket skede var kriget mot Ryssland just när skatten undangömdes? Kriget, som avgjordes i juli 1790 vid Svenskund, hade kostat Sverige stora förluster av både människor och pengar. I Frankrike rasade fortfarande revolutionen.

Det fanns kanske fortfarande skäl till oro i vårt land. I Sverige var man missnöjd med sin konung. Ett och ett halvt år senare mördades han för att ersättas med den impopulära Gustaf Adolf Reuterholm i spetsen för Gustav IV Adolfs förmyndarregering.

Länsstyrelsen i Södermanlands län inkrävde den lilla skatten år 1928 till inlösen från byggmästare Axel Kjellberg som handhade rivningen.

Eva Wiséhn

När det gäller  
pengar  
har alla samma  
religion.

Voltaire

## Kyrktjuvar i Västergötland i forna tider

När vi idag reser i Sverige märker vi att få kyrkor står öppna för besökare. För att få tillträde till kyrkorummets måste vi gå till kyrkovaktmästarens eller prästens bostad för att hämta nyckeln. Orsaken är naturligtvis att man i församlingarna är försiktiga med kyrkans inventarier och därmed skyddar dem mot tjuvar. Man skulle kunna tro att det var bättre förr, men så var inte alltid fallet. Här nedan lämnas några uppgifter om gamla dagars tjuvar. Då gällde det främst pengarna som låg i kollektbössor mm. Uppgifterna har hämtats ur sockenstämmo-protokoll och kyrkoböcker.

*Tranemo socken*, uppgift från 1670: Tillfrågades församlingen på hwad beqwembligaste sätt och medel man skulle ersättia then skada, som kyrkian i förledne sommar emillan then 29 och 30 Augusti

tagit hafwer, tå en Tiuf om natten genom thet lilla fenstret wid Predikostoolen hafwer i kyrkian ingått och bortstulit alla kyrkiones penningar, som stode förr optecknade och sedan wore tydt gifne til 25 Dr Sölfmt, lembnandes allenast een Plåt til 3 Dr kmt. wärde. Item borttagit den nya psalmbooken, som anno 1664 för 1 Rdr köptes til kyrkian.

*Stora Mellby socken*, uppgift från 1697: Natten emillan then 10 och 11 juni 1697 ähro alla Kyrkiopenningarne, som woro i Kyrkiokistan, bortstulne, tio fenster uttagne och sönderlagne, kistan utdragen, läsarne afbrutne samt jerngallren i fenstren med afbrutne och 52 Rd. currant bortstulne.

*Karleby socken*, uppgift från 1740: Bortstulne af kyrkiens penningar 19 daler, 2 öre, 14 runestycken. Köpt ett fenster i stellet för det som tiufwen förderfwade 2 dr. smt.

*Råda socken*, uppgift från 1745: Säsom en gudlös siäl bortstulit i Rhåda kyrekio församlingens win- och oblatepenningar, som gå til Herrans Nattward, almosetagare undantagne, skiuta nu strax tillsammans ett runestycke för Personnen.

*Stora Levene socken*, uppgift från 1755: Gafs tilkiänna huru som en gudlös menniska i näst föregående wecka hade brutit sig in genom ett fönster och järngaller på Kyrkans södra sida, bortstulit, som nu kunde saknas, ur fattigkistan och af de Fattigas medel 1 Dr 14 öre smt, tillika med några der nedlagda plåtar och sedlar, som til Kyrkan af Låntagare hade influtit, men icke kunnat inläggas i Kyrkokistan, efter den ena nyckelen war hos Herr Kyllin uti Prästegården.

Ian Wiséhn

## En Wedgwoodmedaljong över Gustav III

Hösten 1990 överlämnades som gåva till Kungl Myntkabinettet en Wedgwoodmedaljong (inv nr 101890) över Gustav III. Givare var, som så många gånger tidigare, Sven Svenssons Stiftelse för numismatik.

Medaljongen är troligen tillverkad omkring 1775 i Wedgwood-fabriken *Etruria* i Hanley, Stoke-on-Trent. Vid denna tidpunkt samarbetade Josiah Wedgwood med Thomas Bentley. De båda företagsledarnas namn finns instämplade på medaljongens frånsida, som för övrigt är slät. Medaljongen, som mäter 46 × 37 mm, är gjord av sk black basalt ware. Wedgwoods medaljonger byggde nästan alltid på förlagor – ofta på redan färdiga medaljer. Så är det även i detta fall.

Troligen utnyttjades Gustaf Ljungbergers medalj över Gustav III (Hd 21), som framställdes med anledning av kungens statskupp 19 augusti 1772. Denna medalj var slagen på Gustav III:s befallning för att utdelas till de borgare i Stockholm, som följde kungen då han red ut för att motta trohetseden från trupperna.

Wedgwoodmedaljongen saknar omskriften som annars finns på Ljung-

bergers medalj; däremot finns en engelsk text vid bröstavskärningen: K. OF SWED. Medaljongen var säkert riktad till samlare (inte nödvändigtvis svenska) och dessa behöve en enkel identifieringstext för att lätt kunna insortera medaljongen i samlingen. Wedgwoods princip var att framställa medaljonger över tidens mest kända personligheter och dit räknades tydligen den svenske kun-

bergers medalj; däremot finns en engelsk text vid bröstavskärningen: K. OF SWED. Medaljongen var säkert riktad till samlare (inte nödvändigtvis svenska) och dessa behöve en enkel identifieringstext för att lätt kunna insortera medaljongen i samlingen. Wedgwoods princip var att framställa medaljonger över tidens mest kända personligheter och dit räknades tydligen den svenske kun-

gen. Säkert hade många hört talas om honom i Europa – kungen som gör revolution.

Ian Wiséhn

### Litteratur:

Nordlind, U & Wiséhn, I, Porträttmedaljonger i Wedgwood över svenskar. LLT – Festskrift till Lars O Lagerqvist, *Numismatiska Meddelanden XXXVII*, Uppsala 1989.

## Ett utdrag ur Ulrika Eleonora dy:s boupp-teckning år 1742

Drottning Ulrika Eleonora dy avled 1741 i en ålder av 53 år. Hon hade, innan hon blev Fredrik I:s drottning, själv varit Sveriges regerande drottning under ett drygt år 1719-20. Ulrika Eleonora var en rättänkande och välvillig människa, som i sitt enskilda liv ägde många dygder. Hon var givmild, enkel och anspråklös samt uppriktigt from i den härskande statskyrkans anda. Hon saknade yttre färging, men ägde en naturlig värdighet, som kunde imponera. Den nya författningens anda var henne fullkomligt främmande. I grunden levde hon i enväldets idéer, sådana de utbildats av hennes far, Karl XI. och trodde fullt och fast på konungamaktens gudomliga ursprung och sin egen arvsrätt. Men hon ägde ingen märkligare begåvning och ingen rikare bildning. Trots detta lär hon ha haft ett numismatiskt intresse. Detta, nog något generösa påstående, framförde Nils Ludvig Rasmusson i sin skrift *Mynt- och medaljsamlare inom det svenska kungahuset* (KVHAA, Antikvariskt arkiv 20, Stockholm 1962, sid 16). Främst utgår Rasmusson från den boupp-teckning som upprättades 1742. Av numismatiskt intresse finns en hel del att hämta. Naturligtvis finns här en rad kungliga medaljer som automatiskt tillfaller en drottning under hennes livstid. Likaså efterlämnade hon en del mynt, både svenska och utländska. Största intresset kretsar dock kring ett helt myntkabinett som hade tillhört arkiatern (läkaren) Magnus von Bromell och som 1734 inlösts av ständerna för att såsom en tacksamhetsgård tillfalla drottningen.



Ulrika Eleonora dy. Målning av Martin Meytens dy. Reprofoto: ATA.

Hon hade nämligen 1731 förestått regeringen medan hennes gemål Fredrik I tillträdde styrelsen i sitt ärvda lantgrevskap Hessen-Kassel. Säkerligen hade ständerna överlämnat gåvan såsom en *ekonomisk* kompensation och ej pga något utvecklat numismatiskt intresse. Boupp-teckningen nämner även ett gottländskt silverfynd från vikingatiden med mynt och ett armband. Det måste röra sig om en liten skatt som troligen inlösts av kronan och därefter, av någon anledning, blivit kvar på slottet som en del av drottningens tillhörigheter. Det är osäkert om drottningen nedsmält mynt eller medaljer ur Bromellska myntkabinettet (såsom hon lätit göra av en del medaljer 1719: "År 1719, då

en Courier skulle skickas, var en sådan brist på penningar, att man måste taga gamla medailler i Antiquitets-Archivet och deraf slå 200 Ducater;" citatet hämtat ur Tessin och Tessiniana, Stockholm 1819). Men tiderna var bättre för landet under drottningens senare levnadsår. Troligen hade dock drottningen insett föremålens historiska värde. Boupp-teckningen följs nämligen av kommentaren "Wijd detta tillfälle berättade Cammar fröken von Düben, det Hennes Högst Sal. May:st i lifstyden en och annan gång sig utlätit at wilja låta sättia och lemna dette Mynte Cabinet till Publici nytta, antingen i det Kongl. Bibliotheket eller Antiquitets Archivo, hwarrest det sig bäst skicka wille!"

Over 25 Years we offer  
Banknotes of  
the World Mostly first Class  
at fair price.  
We sell-buy-trade.  
Free Lists on request.

**NORAY AG**  
Unter dem Walde  
Ch-3932 Zeneggen VS  
Switzerland

**SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS  
MEDLEMSNÅL**  
kan rekvireras från kansliet! Pris: 20 kr + porto

Ducater Specie uti en förseglad påse, hwilcken d: 15 aug 1742 i Kongl. Råntecammaren blef upbruten och Ducaterne upräknade .....	2000-	
Dito utur ett grått bleck skryn upräknade .	1000-	3000-
Uti samma Bleckskryn och i		
7. st. pungar .....	1500-	
1 Pung med .....	101-	
1 dito med .....	77-	
1 Papper med .....	16-	
lösa ducater .....	NB	
1 Pung med smått gullmynt .....	38-	1742-
1 gullwirkad pung med 7 st. gullmedailler wägte i Ducater .....	175-	
1 gullwirkad pung med silfwerflås hwaruti äro 5 st. gullmedailler och 13 ducater, tillsammans .....	49 $\frac{1}{2}$	224 $\frac{1}{2}$
Hans Kongl: May <sup>st</sup> och högst Sal. Hennes Kongl: May: <sup>st</sup> Medaille samt 2 andra gullmynt .....	66-	
Hans May: <sup>st</sup> Medaille .....	50-	
3 <sup>e</sup> Kongl. Medailler a 30 Ducater hwardera .....	90-	206-

SILFWER MEDAILLER OCH MYNT. | Daler och öre s m

3 Silfwer Medailler wäga till sammans		
6 $\frac{1}{2}$ lod a 1 $\frac{1}{2}$ d S: D:r .....	10	13 $\frac{1}{2}$
Uti ett Messing Schatull 12 st. Silf. Medailler slagne wid åtskillige tillfällen förwarade uti deras egne fouteraler wäga tillsammans 33 $\frac{1}{2}$ lod a 1 $\frac{1}{2}$ d:r .....	55	26 $\frac{1}{2}$
125 st: större och mindre Swänska och utländska Medailler wäga tillsammans 352 $\frac{1}{2}$ lod a 1 $\frac{1}{2}$ d:r .....	587	2 $\frac{1}{2}$
12 dito små svenska el. Jettoner		
5 $\frac{1}{2}$ lod a 1 $\frac{1}{2}$ d:r .....	9	12
52 större och mindre Riksdalers mynt wäga tillhopa 81 $\frac{1}{2}$ lod a 1 $\frac{1}{2}$ d:r .....	108	21 $\frac{1}{2}$
21. st. Romerska mynt wäga		
5 $\frac{1}{2}$ lod a 1 d:r .....	5	24

1 Schweitzer Hätt Medaille med beskrifning af hwad tillfälle densamma kommit att slås. 2 $\frac{1}{2}$ lod a 1 $\frac{1}{2}$ d:r .....	3-
8 små Engelska penningar wäga	
1 $\frac{1}{2}$ lod a 1 d:r .....	120
1 ask af träd med åtskillige slag gamla mynt fundne på Gottland, samt ett silfwer Kedie armband wäga med asken 27 $\frac{1}{2}$ lod, men kunde ey till något wärderas: Utan som en antiquitet skall högst Sal. Hennes May <sup>st</sup> hafwa destinerat altsammans till antiquitets Archivum .....	781 24
	[dvs 781 daler 24 öre s m]

Högst Sal: Hennes May: <sup>tz</sup> Medaille- eller det Swänska Mynte Cabinetet, hwilket på 1738 års Riksdag genom Rikstens högl. Ständer blef utaf framl. archiatern Bromells Sterbhuis inlöst och Hennes May: <sup>tz</sup> i underånighet för- ärt wärdt uti deras Excell<sup>ers</sup> till Inventeringen förordnade Ryks Råders, så wäl som Fru Hofmästarinnans och Cammarfröken v. Dübens närwaro, då jemwäl uti framl: Hans Excell<sup>s</sup> Ryks Rådet H. Nordenstråhles ställe Hans Excell<sup>ce</sup> Ryks Rådet H. Ehrenpreus sig infann, i så måtto till wärdering uptagit, att som Hans Excell: H. Ehrenpreus är en besynnerlig kiännare af allehanda slag mynt, påtog sig bem: <sup>te</sup> Hans Excell: <sup>ce</sup> att särskilt igenom gå och öfwersee hwar och en låda, jemförandes altsammans med det öfwer bem<sup>te</sup> Cabinet författade register och Inventario, då man fann detsamma till alla delar hafwa sin riktighet och utföres i så måtto till det prys, för hwilket det af Rikstens Ständer blifwit inkiöpt.

Neml .....

12 000- | daler s m

Utdrag ur Ulrika Eleonora dy:s bouppteckning.

På ett annat ställe i bouppteckningen finns även följande intressanta uppgift: "Gediget guld i Mörkgrå qwarts ifrån Öflandehults Guld Skierpning. Jönköpings län Östra härad och Alseda sochn. tagit in Julio 1738." \*)

Trots att Ulrika Eleonora dy knappast var någon myntsamlare kan det ändå vara av intresse att ta del av bouppteckningens numismatiska innehåll.

I bouppteckningen nämns ett par namn, fröken von Düben och riksrådet Ehrenpreus. Vilka var de? Emententia von Düben (1669-1743) var friherrinna och kammarfröken hos drottning Ulrika Eleonora. Tillsammans med sina bröder hade hon ett stort inflytande över kungaparet. Hon var mycket förmögen och var möjli-

gen själv road av ämnet numismatik. Carl Didrik Ehrenpreus (1692-1760) var hög jurist och kansler för Uppsala universitet. Hans mycket stora mynt- och medaljsamling såldes till nämnda universitet för 36 000 daler s m - ett för sin tid enormt belopp. Ehrenpreus ingick i den av Carl Gustaf Tessin 1744 föreslagna numismatiska kommitté, som skulle utarbeta en fullständig "historia numismatica patriae" (fäderneslandets mynthistoria).


Ian Wiséhn

\*) Om detta fynd som ledde till upptagandet av Ädelförs' gulddruva, se "Ur berg i börs," Kungl Myntkabinetets och Tekniska museets utställningskatalog 1989, och där anförd litteratur.

**ANTIKVITETER, FRIMÄRKEN, MYNT OCH LEKSAKER  
- KÖP, SÄLJ, BYT ELLER VÄRDERA!**

**FRIMÄRKE 92 MED DISTRIKTSFINAL I FRIMÄRKS-SM  
UNDER MÄSSDAGARNA**

**SAMLAR**



**MÄSSA**

**92**

**SOLLENTUNA mÄSSAN**  
**17-19 APRIL**

**INTRÄDE: VUXNA 50:-, BARN 7-16 ÅR 25:-.**

**TA PENDELTÅGET -16 MIN FRÅN CENTRALEN!**

**ÖPPETTIDER: LÅNGFREDAG 10.00 -17.00.**

**PÅSKAFTON 10.00-16.00. PÅSKDAGEN 10.00-17.00.**

**Sollentunamässan, Malmvägen 2, Sollentuna. Tel 08-92 59 00.**



Medalj över drottning Lovisa Ulrika, präglad med anledning av hennes död 1782. Gravör är Gustaf Ljungberger.  
Foto ATA. Skala 1:1.

## Arbetet med ett fullständigt Inventarium

För ett museum är det av yttersta vikt att samlingarna ligger i ordning och att alla handlingar kring föremålens proveniens är kompletta och korrekta. Under 1700-talets andra hälft hade sekreteraren i Antikvitetsarkivet Carl Reinhold Berch (1706-1777) på ett föredömligt sätt förtecknat drottning Lovisa Ulrikas myntsamling (som sedan övergick i statlig ägo). Berch hade dock knappast intresserat sig för de jordfunna mynten och fornsaker-na. Det är här som riksantikvariern Johan Gustaf Liljegren (1791-1837) lämnar sitt huvudbidrag till egentlig svensk arkeologi – *Strödda anteckningar om fynd i svensk jord med en dertill hörande förteckning*, ingående i Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, del 13 (s 153-278) och tryckt 1830. Liljegren har med denna förteckning utfört en

aktningvärd och nyttig prestation. Med alla sina brister har Liljegrens skrift det gemensamt med hans närra år senare utkomna *Run-Urkunder* (tryckt 1833), att den ännu nästan dagligen kommer till praktisk användning. Orsaken är att den inte i sin helhet ersatts av något bättre.

Även Liljegrens efterträdare, Bror Emil Hildebrand (1806-1884), önskade få bättre kunskap om samlingarnas ursprung. Om sitt arbete med detta skriver han till den danske fornforskaren och numismatikern, konferensrådet Christian Jürgensen Thomsen (1788-1865) i ett brev daterat den 14 mars 1864:

Jag märker att min gamle vän umgås med samma tankar som jag, att ställa allt i ordning, i händelse döden skulle komma oförväntad. Jag har sedan årets början uteslutande arbetat på att bringa ordning och reda i allt som kommit till Museum, icke i min tid, men *före* mig. Jag utarbetar ett fullständigt Inventarium öfver Museets tillväxt från medlet af 1600-talet. De äldre

anteckningarna äro ofullständiga och förvirrade. Jag är öfvertygad, att om icke jag bringar reda i denna förvirring, kan ingen efter mig göra det. Men det är ett drygt arbete. Jag måste genomsöka hundratals band af Kansli Collegii och andra Embetsverks handlingar för att få reda och ljus. Högst få handlingar hafva blifvit förvarade af mina företrädare. En del af dessa hafva förfarit lättsinnigt äfven med sjelfva fynden och öfriga acquisitioner. Det är dock ett stort nöje när jag kan reda de trassliga härfvorna. Hinner jag fullända detta arbete, ämnar jag trycka Inventariet, på det att oreda för framtiden må förekommas. Det som gör största svårigheten, är att sakerna vanligen icke blifvit signerade, och der någon beskrifning finnes, är den stundom så knapphändig eller så oriktig att man har svårt att utleta hvad som menas. Då man i en katalog läser: *Två guldlof från Skåne*, har man svårt att gissa till att dermed menas två stora och bastanta Guldrakteater.

Hildebrands *Inventarium* är fortfarande en av de främsta källorna till kunskap om våra samlingar. Tryckt är det dock icke. JW



## Rättelse

I vårt första nummer av SNT 1992 står en artikel av E Ivanauskas om förfälskningar av "republiken Livlands kopparschillingar." Detta är en felöversättning av den ursprungliga titeln på engelska, där det (inte fullt grammatiskt) står "Forgeries of the republic[an] copper shillings from Liv-

land." Med detta menar författaren, att han behandlar "Förfälskningar av republiken [Polen - Litauens] kopparschillingar från Livland", vilket ju är något annat. Livland (med huvudstaden Riga) var vid denna tid svensk besittning. Republiken Polen (med vald kung) var länge förenat i personalunion med Litauen (där storfurstevärdigheten var ärftlig). Artikelns titel

borde under alla omständigheter ha gjorts begripligare. Ytterligare ett fel (s 12 rad 22 nerifrån) har insmugit sig – i stället för det korrekta "Litauens finansminister" har det blivit "Lettlands finansminister." Det är dags för oss att bättre hålla reda på historia och geografi på andra sidan Östersjön!



## Om falska sovereigns

Notisförfattaren var i början av sin anställning vid Kungl Myntkabinettet med om en ganska lustig historia (första hälften av 1950-talet, sannolikt 1952 - 1953, om jag minns rätt).

En dag fick vi besök av en flygare, som lämnat sin anställning hos imamen av Yemen. När han var på avskedsaudiens fick han — nästan som i en saga ur "Tusen och en natt" — en tung påse med guldmynt av imamen, Ahmad Hamid al-Din (1948 - 62).

Mynten granskades av Michael Dolley från British Museum, som var på sitt andra besök i Stockholm för att bestämma anglosaxiska mynt för vikingatidsprojektet. Även jag kunde se, att det var något konstigt med dessa sovereigns — majoriteten från Georg V — eftersom många av dem hade felaktiga årtal. *Alla* var falska! Dvs guldret var nog bra, men mynten hade sannerligen inte slagits av The Royal Mint eller någon av dess officiella filialer, utan sannolikt av myntverket i Šanāā eller möjligen i grannlandet, Saudiarabien.

Vi fotade alla mynten och skrev en rapport om dem. Flygaren gick till Kungl Mynt- och Justeringsverket på Kungsholmen i Stockholm, fick guldhalten fastställd och mynten nedsmälta samt betalt efter vikt.

Ännu vid denna tid ville inte de brittiska myndigheterna ha några skrivelser om falska sovereigns. Vi fick inte publicera vår rapport. Emellertid



är och var behovet av sådana guldmynt stort i arabvärlden och efterpräglingarna fortsatte. 1957 tvingades den brittiska regeringen återuppta guldpräglingen, men till en början endast för "overseas distribution." I dag är som bekant guldmynt slagna för samlare och/eller som "bullion" (endast med guldvärde) vanliga.

Den amerikanska tidningen *Coin World* har i sitt nummer från 29 maj 1991 en artikel: "Gulf update: Influx of fake gold coins may increase." Amerikanska soldater som deltagit i "Operation Ökenstorm" har i många fall köpt på sig och hemfört falska guldmynt från basarer och andra affärer i Saudiarabien. Många är uppenbarligen nypräglade. En sovereign kostar (eller kostade i vintras) 97 US\$, 1/2 sovereign 49. Frågar man en köpman gör han ingalunda gällande, att mynten skulle vara äkta. Det är guldret som räknas — det skulle lika gärna kunna vara smycken. Georg V är fortfarande populärast, trots mångårig

prägling i Storbritannien med Elisabet II:s bild. Han överväger med 25:1 och de återstående utgörs av Viktoria och Edward, inga Elisabet. Felaktiga årtal förekommer alltför ofta.

Det kan vara nyttigt att veta, att major Greg Dubai, som skrivit den citerade artikeln, frågade efter silvermynt. Hans köpman tog fram en påse med nypräglade USA-dollars med årtalet 1799. De kostade endast 8\$ och samma pris begärdes för trade dollar 1875 - S. Bägge har dock en betydligt sämre silverhalt än de äkta (guldförpräglingarna däremot håller för det mesta rätt halt). Mynten säljs helt öppet på många platser som al-Rijād, al-Hubar, Zahran och al-Dammām säger majoren. Den vanligaste användningen är numera tydligen som smycken.

Maria Theresia-talrarna däremot har helt försvunnit ur cirkulation och återfinns endast hos guldmederna, de flesta omgjorda till smycken och ganska nöta. LLT

## Finland

Väl i någon mån för att släta ut och gå vidare efter bråket kring de åländska lokalmynten (se SNT 1991:4/5 s 116 och 8, s 204 f.) har Finland utgivit ett jubileumsmynt i silver om 100 mk 1991 till 70-årsminnet av Ålands självstyrelse 1921. Det mäter 35 mm och består av 925/1000 silver och 25/1000 koppar. Vikten är 24 g. På åtsidan återfinns vi Ålands vapen och årtalen samt överst ÅLAND, på framsidan 100 MK överst, till vänster längs kanten FINLAND, till höger SUOMI. Bilden är en seglande åländsk fyrmastare, typisk för sjöfarten fram till första världskriget.

Myntet finns också i proof. Det levereras med en särskild folder. Mer om detta och kommande mynt kan man läsa om i ett nyhetsblad (text på engelska) som utges av finska myntverket, *Moneta Finlandiae*, som utkommit med nr 1, 1991. Här kan vi



inhämta att republikens 75-årsjubileum 1992 firas med ett guldmynt om 1.000 markkaa och ett silvermynt om 100 markkaa, modellerade av Erkki Salmela.

Den reguljära myntserien skall bytas ut. Början görs med 5 markkaa, som får en säl som huvudmotiv. Mera härom senare. □

## RECENSIONER

**Michael North: Geldumlauf und Wirtschaftskonjunktur im südlichen Ostsee-raum an der Wende zur Neuzeit (1440-1570).** Untersuchungen zur Wirtschaftsgeschichte am Beispiel des Grossen Lübecker Münzschatzes, der norddeutschen Münzfunde und der schriftlichen Überlieferung. Kieler Historische Studien 35. Sigmaringen 1990. 278 s. Illustreerad. ISBN 3-7995-5935-3. Thorbecke Verlag, Sigmaringen. Pris: DM 68:–.

Det i boken behandlade området omfattar geografiskt Schleswig-Holstein, Lauenburg, Lübeck, Hamburg och Mecklenburg. Tidsmässigt avgränsas avhandlingen av wendiska myntförbundets beslut att prägla schillingmynt om 12 pennige resp förbundets upplösning.

Såsom framgår av rubriken är avhandlingens resultat främjats av ett stort myntfynd i Lübeck, som gjordes 1984 och omfattade 395 guldmunt och 23.608 silvermynt. Det är det största myntfynd, som gjorts på tysk mark. Dess tpg är år 1533.

Avhandlingens mål är att på regional nivå undersöka de olika mynt- och konjunkturfaktorens inflytande på den samhällsekonomiska utvecklingen. Detta kräver granskning av penningflöde och -omlopp, alltså: varifrån kom mynten och hur var myntmassan sammansatt? Vi får därför i inledningen en mycket intressant och (särskilt för lekmanen) lärorik genomgång av hur myntfynd skall bedömas och utvärderas (ur samhällsekonomisk synpunkt). Slutligen presenteras det skriftliga källmaterialet (självfallet begränsat av krig, bränder mm).

Kapitel I ägnas åt myntmassans ursprung (*Herkunftsstruktur des Geldumlaufs*). Den indelas i tre grupper: den nordtyska-nord-europeiska, den mellaneuropeiska samt den väst- och sydeuropeiska. Den detaljerade genomgången av myntfynden medgav uppdelning för varje grupp av mynten *dels* på guldmunt och stor- resp småsilvermynt, *dels* på 1400-talet, 1500-talet och Lübecker-fyndet, *dels* ock på myntorter och länder. Dessa uppgifter bildar för den nordtyska-nordeuropeiska gruppen underlag för en detaljerad och särskilt intressant genomgång av de olika präglingsorternas resp ländernas myntning fram till 1500-talets mitt. Den nordtyska-nordeuropeiska gruppen omfattar länderna från Ostfriesland i väster till Pommern i öster och därjämte Danmark-Norge. Av myntmassans småsilvermynt kom över 90% från detta område. Även en betydande del av guld- och storsilvermynten kom härifrån.

Den mellaneuropeiska gruppen är indelad i sachsiska kretsen, Hessen-Rheinland-Westfalen, Franken-Bayern-Österrike, Oberrhein-Schwaben och Böhmen-Ungern. Härifrån kom knappt hälften av myntmassans guld- och storsilvermynt.

## LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER  
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR  
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA  
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND  
Tel 046-14 43 69

Varje undergrupp är uppdelad på stater och myntande riksstäder.

Den sista gruppen omfattar England, Frankrike, Nederländerna och Medelhavsländerna. Här dominerar Nederländerna.

Kapitel II handlar om myntmassans nominaler (*Nominalstruktur des Geldumlaufs*) och är uppdelad i guldmunt samt stor- resp småsilvermynt. För guldmuntens och storsilvermyntens del är här det skriftliga materialet av särskild betydelse för bedömning av storhandels bruk av dessa nominaler. Av guldmunt är gulden den förhärskande nominalen och främst av den rhenska typen. Dukaten användes även, eftersom både Lübeck och Hamburg präglade dem. Även engelska guldmunt förekommer bland fynden, men dessa mynt har tydligen snarast varit gåvor vid dop o dyl än handelsnominaler. Författaren uttalar, att bristen på egna guldfyndigheter ledde till att handelsutbytet levererade de flesta guldmunt till Tyskland.

Från 1500-talets mitt övertog talern successivt allt mer av den ledande rollen inom handeln, men det tog tre årtionden för att nå dithän. Samtidigt minskade mark-myntens andel. Det dröjde ännu någon tid, innan talern blev sparmedel för folket. Folket föredrog under första hälften av 1500-talet att spara på guldmunt, medan i handeln guld- och storsilvermynten hade samma procentuella andel.

För småsilvermynten lämnar författaren många uppgifter om de olika nominalernas tillkomst och utprägling (inte mindre än elva småmynttyper cirkulerade). Under 1400-talet var schillingen den dominerande nominalen för att under 1500-talet överflyglas av doppelschillingen. Under avhandlingstiden skedde förändringar inom småsilvermyntmassans struktur på grund av inflation, silverbrist, emissionssvårigheter, mm. („Diese Veränderungen vollzogen sich unter dem Einfluss der allgemeinen ökonomischen Entwicklung. Im Jahrhundert der Preisrevolution konnten die Münzstätten die steigende Bargeldnachfrage angesichts des noch immer knappen Silbers die Prägung von grösseren Nominalen weit schneller und preiswerter befriedigen als durch Emission von Pfenniggeld“). En annan sak som konsta-

## HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER  
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar  
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42  
III 20 STOCKHOLM  
Tel 08-11 08 07

terats är den långa omloppstiden för vissa nominaler (35 till 50 år).

Kapitel III behandlar ädelmetallernas andelar i myntflödet (*Gold und Silber als Bestandteile des Geldumlaufs*). Författaren inleder med en genomgång av guldförkomsten i myntfynd, i handeln och i vissa bouppteckningar, jämför med en undersökning för Sydtykland och presenterar världproduktionen av guld och silver från 1490-talet fram till 1580. Han avslutar sin genomgång med att konstatera, att det fanns mer guld i södra än i norra Tyskland och ungefär jämförlig förekomst i fynd och handel i norra („Während die grössten fränkischen Barschaften fast zu 100% aus Gold-geld bestanden, da man Gold zur Hortung bevorzugt hatte, war die Bevölkerung im südlichen Ostseeraum des 15. Jahrhunderts weitgehend auf das Kleinsilbergeld als Wertaufbewahrungsmittel angewiesen, weil Goldgeld nicht in ausreichendem Masse zur Verfügung stand“).

Författaren fortsätter med att behandla skillnaden i guldförsörjningen i södra resp norra Tyskland och avslutar kapitlet med att redogöra för förutsättningarna för guldförsörjningen. Ungern innehade under medeltiden nästan monopol på den europeiska guldmärknaden och dess egna dukater var eftertraktade („Die ungarischen Dukaten ... dienten aber aufgrund ihres hohen Feingehalts vorwiegend als Rohstoff für die Guldenprägung, da aus zwei ungarischen Dukaten drei rheinische Gulden herzustellen waren“). Med nya tiden kom nya världens guld ut på den europeiska marknaden, men blott i ringa mängd till värt undersökningsområde.

I kapitel IV granskas penningmängden (*Geldmenge*). Det inleds med en genomgång av värdet av och ändringarna i penningmängden. Här får vi bla intressanta siffror på hur många mynt i olika nominaler, som i Lübeck utpräglades av en mark räsilver under 1300- och 1400-talen.

Vi får sedan en mycket detaljerad granskning av senmedeltidens depression i Europa med brist på pengar, varefter kapitlet avslutas med en redogörelse för silverimporten från Nya världen och utbyggnaden av silverproduktionen i Mellaneu-

ropa. Under 1500-talet ökade folkmängden och utmyntningen, men det ledde inte till ökning av penningmängden per capita. („Die Geldmenge nahm zwar zu, wurde aber durch das Bevölkerungswachstum übertroffen, so dass sich die Pro-Kopf-Versorgung mit Bargeld nicht grundlegend veränderte“).

Kapitel V ägnas östersjöområdets handels- och betalningsbalanser (*Handels- und Zahlungsbilanz des südlichen Ostseeraums*). Genomgången indelas i Öst- och Nordeuropa, Västeuropa samt Mellan- och Sydtysskland. Det arkivaliska materialet är ofta fragmentariskt, men för att börja med den första gruppen så redovisas handelsutbytet med Östeuropa i tre undergrupper: Preussen, Livland och Ryssland. Från slutet på 1400-talet minskades den tidigare omfattande prussiska handeln över Danzig och Königsberg successivt till att mot slutet av 1500-talet helt domineras av holländarna. De wendiska städernas handel med Livland över Reval och Riga samt tidvis även Narva var till Livlands fördel, så att underskotten måste täckas med penningtransporter. Författaren presenterar flera intressanta uppgifter härom och om förluster i samband med kapning av fartyg och haverier. Transitohandel skedde över dessa städer till Ryssland.

Med Sverige var Lübeckis import större än exporten. Vi får intressanta belägg på densamma för Stockholm, Söderköping

och Gävle. Enahanda var fallet med Danmark-Norge, där vi får särskilt siffermaterial för Skånehandeln (främst Skånör-Falsterbo). I det danska avsnittet berörs bla Bergens och Marstrands ställning i handeln. De av tyskarna genom penningmedel utjämnade underskotten i handelsbalanserna återspeglas bla i de många myntfynden i Norden.

För Västeuropas del föreligger siffermässiga belägg för omfattande import från England, med lägre export dit. För Nederländernas del är arkivuppgifterna knapphändiga, men författaren kommer dock fram till att Hamburg hade ett exportöverskott, som reglerades med penningsändringar. Handeln med sydvästra Europa var främst inriktad på saltimport.

De wendiska städerna hade självfallet intima handelsförbindelser med sina tyska uppländer i Mellan- och Sydtysskland, men exporten dit var större än importen under 1400- och 1500-talen („All diese Hinweise vom Silberkauf für die Münzstätten bis zum Zustrom von Gold und Silber in verminten und unverminten Form sprechen für eine aktive Bilanz im Handel des südlichen Ostseeraums mit Oberdeutschland“).

I kapitel VI får vi veta närmare om näringslivets konjunkturer (*Wirtschaftskonjunktur*), som inleds med en betraktelse över prisutvecklingen i avhandlingsområdet. Det är ett beundransvärt arbete, som

här nedlagts av författaren, för att i diagram sammanställa och presentera prisutvecklingen för de främsta handelsvarorna. Särskild betydelse har här räknenskaperna för två stora sjukhus i Hamburg spelat (vilken inblick vi får här!). Vi får diagram över priserna på råg (det främsta sädeslaget), korn, havre, öl, smör, lamm, gäss, strömming, salt, träkol och linnetyg. Till diagrammen fogas uppgifter, som förklarar tvåra kast i priserna, tex torrperioder och översvämningar för jordbrukets del, förhållandet mellan korn- och ölpriserna, mm. Inom prisutvecklingen spelade just spannmålspriserna en central roll („Brot bildete im 15. und 16. Jahrhundert die Ernährungsgrundlage, da kein anderes Nahrungsmittel zu demselben Geldwert den gleichen – in Kalorien gemessenen – Energieinhalt bot“). Denna del är en så utmärkt utredning om samspelet mellan produktionsförutsättningar och produktionsutfall å ena sidan och salumarknaden å den andra i norra Europa, att den bör närmare studeras av var och en som vill veta lite mer om samma tid i Norden.

Författaren finner vissa cykliska tendenser i prisutvecklingen. Medan 1400-talet kännetecknas av allmänt prisfall, så inträder från 1510-talet en stark, men varuvarierande prisstegring („die diesem Jahrhundert die Bezeichnung 'Jahrhundert der Preisrevolution' eingetragen hat. Dass sich



**Oscar Nikula: Adolph Fredric Munck. En hovgunstlings uppgång och fall.** Utgiven av Svenska litteratursällskapet i Finland, 357 s., illus., Helsingfors 1991. ISBN 951-9018-71-9.

Adolph Fredric Munck (1749-1831) kom från en barnrik savolaksisk officersfamilj. Munck hade vid statsvälningen år 1772 vunnit kungens förtroende. Han var pålitlig och tilltogs, själv kungen tillgiven och hade dessutom en lämplig kanal till den hämmade drottningen därigenom att han hade en kärleksförbindelse med en av hennes kammarfruar, mamsell Anna Sofia Ramström. Munck blev snart förste hovstallmästare m.m. Han fick ordnar och grevlig värdighet men allt förbyttes i hastigt fall och lång landsflykt.

Muncks rykte förstördes av två händelser som båda hade sin bakgrund i önskan att hjälpa kungen: anklagelsen att han var far till Gustav IV Adolf (tvärtom hade han hjälpt Gustav III i de mest intima detaljer) och hans del i myntförfalskningarna på Drottningholm, som ju i verkligheten hade beordrats av kungen själv. Till förberedelserna inför det ryska kriget 1788-90 hörde präglingen av ryska femkopeksmynt av koppar (se SNT 1991:9/10). Dessa skulle användas när den svenska armén trängde in i fientligt område. Även Gustav III:s morbror, Fredrik II av Preussen, låt under

sjuårskriget trycka ryska sedlar och förfalska svensk-pommerska mynt. Vid Haga-konferensen den 25 maj 1788 beslöt att några skeppund femkopeksmynt skulle präglas vid Avesta bruk. Men man behövde även ryska mynt i högre valörer och därför anlätades en framstående tekniker, kapten mekanicus Charles Apelqvist. Gustav III beordrade att falska ryska guldmynt, imperialer, skulle präglas. Finansministern greve Ruuth överlämnade guld till Munck för denna prägling. Guldet uppländades av en person vid namn Geiger. Att man tydligen också framställde guldmynten förstär vi av att Munck under 1789 års riksdag förmådde Ruuth att hämta de färdiga imperialerna och det övriga uppländades guldet som han hade i sitt förvar. Man kan undra om några falska guldmünt verkligen kom ut i cirkulation.

Mot slutet av år 1789 fick Apelqvist uppdraget att trycka falska ryska sedlar. Avsikten var att låta trycka 20 miljoner rubel, som genom Turkiet och Polen skulle införas till Ryssland. Tillverkningen skulle ske vid skedvattenfabriken på Drottningholm. Av detta projekt blev dock inget av. Att Apelqvist inte var särskilt förtjust i detta arbete förstär man av att han senare hävdade att Munck misshandlade honom för att tvinga honom att fortsätta med förfalskningarna.

Ett mycket långt avsnitt i Nikulas förtäffliga bok behandlar de falska fahnehjelmarna. Denna fråga har även tidigare behandlats i bokform, nämligen *Greve Adolf Fredrik Munck och de fahnehjelmiska seddarna* av Harry Donner (Helsingfors 1918), och i en liten studie av Nikula själv (1949), *Falska och äkta mynt under Gustav III:s ryska krig*. I båda böckerna får vi ta del i kungens roll, det rättsliga efterspelet och Muncks landsförvisning. Nikula kommer dock med mycket nytt material.

Ian Wischn □

## SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer  
ordnar nålmärken



Öppettider  
Vardagar 10.00 – 18.00  
Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6  
111 53 Stockholm  
Tel. 08-11 50 81

dabei nicht alle Waren und Dienstleistungen gleichmässig verteuerten, hing mit dem Gesetz von Angebot und Nachfrage zusammen, das sich für jede Ware unterschiedlich auswirkte"). De största prishöjningarna kom då inom spannmålssektorn. Avslutningsvis lämnas några enstaka löneuppgifter, som visar, att lönerna inte följde varuprisnivån.

I nästa avdelning vänder sig författaren till transportsektorn (*Waren- und Schiffsverkehr*), som belyses med tullstatistik. Vi får för Hamburg och Lübeck diagram över utfallet av deras olika tullar och författarens förklaringar till större variationer i intäkterna, bla av förändringar i världshandeln efter de stora upptäckterna. Vidare publiceras för flera år av 1500-talet uppgifter på antalet fartyg – hemmahörande i Lübeck, Hamburg, Wismar, Rostock och Schleswig-Holstein – som passerat och erlagt Öresundstull.

Kapitel VI avslutas med uppgifter om förmögenheter och räntemarknaden (*Vermögen und Rentenmarkt*). Deras utveckling följes främst på byggnadsmarknaden – hus- och skeppsbyggeri samt startandet av affärer. Vi får varierande siffror från olika delmarknader inom avhandlingsområdet, varav författaren drar den konklusionen, att det utgående 1400-talet känne-

teknades av en konjunkturedgång, som i begynnande 1500-tal till en början vändes i uppsving men avmattades mot 1500-talets mitt („Ob dieser in den vierziger und fünfziger Jahren des 16. Jahrhunderts wiederum von einer Depressionsphase unterbrochen wurde, hing wesentlich von dem Einfluss ab, den die Handelskonjunktur auf die Vermögensbildung und Kapitalakkumulation ausübte“).

Författaren avslutar sin mycket läsvärda avhandling i en sammanfattning under titeln *Geldmenge, Bevölkerung und Wirtschaftskonjunktur im südlichen Ostseeraum*. Ur denna kan lämpligen hämtas ett sista citat, nämligen hans uttalande om jordbrukets utslagsgivande betydelse inom avhandlingsområdet för handel, näringsliv och kapitalmarknad: „Die Produktion im Agrarsektor bestimmte daher in erheblichem Masse auch die konjunkturellen Abläufe in den Bereichen des Handels, des Gewerbes und des Kapitalmarktes und damit die Rolle des südlichen Ostseeraums in der entstehenden internationalen Arbeitsteilung der Frühen Neuzeit“.

Boken har anmälts i NNUM nr 2/1991, vari kompletteringar skett med danskt material, av betydelse för det avhandlade områdets ekonomiska historia. Läs även detta!

NUF

## AUKTION

**Oslo Mynthandel AS, Auksjon nr 28 over Helge Reff's samling**, Scandinavia, Oslo, Lördag 30. november 1991. Pris 75 NOK.

Sista delen av Helge Reffs samling har sålts. Denna den förnämsta norska samlingen i privatägo stals 1971 och trots att tjuvarna kunde arresteras året därpå samt dömdes var samlingen försvunnen till 1986, då härlaren åkte fast. Katalogens förord berättar hela den spännande historien (se också SNT 1981:6 s 126; 1981:7 s 149; 1986:7 s 186).

De 542 numren på den förnämliga auktionen omfattade en nästan komplett norsk typsamling 1543-1814, en årtalssamling 1814-1873 samt några danska mynt. Förnämliga objekt var Gimsoydalern 1546 och – marken 1543 (som gick för resp 100.000 och 75.000 nkr), inte mindre än åtta dubbelspecier samt Karl Johans specie 1826 med M (31.000 nkr) för att ge några exempel. Kvaliteten är i snitt enastående på alla objekten.

Tidigare auktioner hölls 1986 (nr 17), 1987 (18-19) och 1988 (20). LLT



## Sveriges Mynthandlars Förening

är organisationen för etablerade mynthandlare i Sverige. Föreningen bildades redan 1973 och har idag 27 medlemmar, verksamma på 15 orter i landet. Du som önskar köpa, sälja eller värdera mynt, sedlar eller medaljer – Vänd Dig alltid till en etablerad mynthandlare! Medlemmar i Sveriges Mynthandlars Förening har den erfarenhet och kompetens som krävs för att avgöra och garantera äkthet och kvalitet på mynt och andra numismatiska objekt. Den yrkeskunskap av professionella mynthandlarna har, borgar för seriös behandling och köptrygghet! Inom föreningen finns en reklamationsnämnd dit Du som kund kan vända Dig om Du skulle anse Dig felaktigt behandlad av något medlemsföretag. När det gäller mynt – vänd Dig alltid till experter – det lönar sig!

**B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL**  
Kungsgatan 30, Box 7662  
103 94 STOCKHOLM 3  
Tel. 08-10 10 10

**AMNEKLEVS MYNTHANDEL**  
Skolgatan 20, 602 25 NORRKÖPING  
Tel. 011-10 29 50

**ANTIKBODEN**  
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND  
Tel. 046-12 99 00

**ANTIÖRENS MYNT & ANTIK**  
Stureplatsen 1, 411 39 GÖTEBORG  
Tel. 031-18 39 60

**DALA MYNT & FRIMÄRKSHANDEL**  
Trotzgatan 16, 791 27 FALUN  
Tel. 023-142 50

**GALLERI SPECIE**  
Storgatan 19, 574 21 VETLANDA  
Tel. 0383-152 01

**KARLSKRONA MYNTHANDEL**  
Hantverkaregatan 11  
371 35 KARLSKRONA  
Tel. 0455-813 73

**KRONANS MYNT**  
Västra Hamngatan 6 (Antikhallarna)  
411 17 GÖTEBORG  
Tel. 031-13 55 81

**RUNE LARSSON MYNTHANDEL**  
Österlånggatan 16, 502 32 BORÅS  
Tel. 033-11 03 15

**LUNDS MYNTHANDEL**  
Klostergatan 5, 222 22 LUND  
Tel. 046-14 43 69

**MALMÖ MYNTHANDEL**  
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ  
Tel. 040-11 65 44

**MYNTINVEST CORONA**  
Östra Storgatan 20  
611 34 NYKÖPING  
Tel. 0155-863 25

**MYNT & MEDALJER**  
Sveavägen 96, Box 19507  
104 32 STOCKHOLM  
Tel. 08-673 34 23

**MYNT & METALLBÖRSEN**  
Norrmalmstorg 1, 4 tr  
111 46 STOCKHOLM  
Tel. 08-20 55 01

**MYNTSAMLARNAS POSTORDER**  
Box 103, 240 32 FLYNGE  
Tel. 046-526 30

**ULF NORDLINDS MYNTHANDEL**  
Nybergsgatan 36, Box 5132  
102 43 STOCKHOLM  
Tel. 08-662 62 61

**NORRTÄLJE MYNTHANDEL**  
Stora Brogatan 2B, Box 4  
761 21 NORRTÄLJE  
Tel. 0176-168 26

**NUMISMATICA**  
Kasernerörget 6, Box 2332  
403 15 GÖTEBORG  
Tel. 031-13 33 45

**J. PEDERSEN MYNTHANDEL**  
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG  
Tel. 042-12 25 28  
Filial: Skolgatan 24, 502 32 BORÅS  
Tel. 033-11 24 96

**SELINS MYNTHANDEL**  
Regeringsgatan 6  
111 53 STOCKHOLM  
Tel. 08-11 50 81

**SKÖVDE SAMLARFORUM**  
Sandtorget 1  
Box 259, 541 26 SKÖVDE  
Tel. 0500-123 75

**STRANDBERGS MYNT & FRIMÄRKEN**  
Arsenalsgatan 8, Box 7377  
103 91 STOCKHOLM  
Tel. 08-611 01 10

**TAMCO NUMISMATICS**  
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM  
Tel. 08-33 77 75

**TICALEN MYNTHANDEL**  
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG  
Tel. 031-20 81 11

**THÖRNSTRÖMS MYNT & ANTIK**  
Drottninggatan 48, 582 27 LINKÖPING  
Tel. 013-13 54 65

**INGEMAR WALLIN MYNTHANDEL**  
Grevturegatan 15, Box 7317  
103 90 STOCKHOLM  
Tel. 08-661 23 80

**HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL**  
Vasagatan 42, Box 490  
101 29 STOCKHOLM  
Tel. 08-11 08 07

## Sveriges Mynthandlars Förening

– DIN GARANTI FÖR SERIÖS BEHANDLING!

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING. Tel. 0155-863 25

## AUKTIONER

### SVENSKA

- April 4-5 Stockholm, B Ahlström  
24 Stockholm,  
Stockholms Auktionsverk
- Maj 5 Stockholm, SNF:s  
vårauktion  
(endast för medlemmar)
- 16 Göteborg, Antikören

### UTLÄNDSKA

- Mars 11 London, Glending's  
16 London, Spink  
16-18 Osnabrück, Künker  
24-27 Köpenhamn,  
Bruun Rasmussen
- April 6 London, Spink  
8 London, Glending's  
13-14 Maastricht, van der Dussen  
22-23 Paris, Crédit de la Bourse  
22-24 Köln, Münz Zentrum  
28 Zürich, Bank Leu
- Maj 1 London, Spink  
6-8 Frankfurt, Peus Nachfolger  
13 London, Glending's  
13-16 München, Hirsch Nachfolger  
25-27 Frankfurt, Frankfurter  
Münzhandlung  
27 London, Glending's
- Juni 4-5 London, Glending's  
9 London, Spink

## MÄSSOR

### SVENSKA

- April 17-19 Sollentuna, Samlarmässa  
25-26 Helsingborg, FriMynt -92
- Aug 12-16 Skellefteå, Kuriosum

### UTLÄNDSKA

- April 10-11 Harrogate, Spring Coinex '92
- Maj 22-24 Gol i Hallingdal,  
Nordisk Mynt -92

## Rätt svar

på tävlingen i föregående nummer

1 = 2

2 = 1

3 = x

4 = x

5 = 1

6 = 1

7 = 1

8 = 2

9 = 1

10 = 2

(C)

(D)

(A)

(E)

(B)

(F)

## FÖRENINGAR

ALINGSÅS NUMISMATISKA FÖRENING har möten första torsdagen i februari - april och oktober - december i Sparbankens filmsal kl 19.00. Upplysningar: tel 0302-130 69.

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti). Apollogården vid Almvägen, Fagersta. Tid: kl 19.00. Upplysningar: tel 0223-116 71.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB. Möteslokaler Borlänge, biblioteket Borganäsvägen, Falun, Kristinegården, Kristinegatan 9-11. Dalen 4, Borlänge. Uppl tel 0243-258 56.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Auktionsmöten med föredrag hålles andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören (Tr), Köpmansgatan 20. Studiecirkelarna möts i klubblokalen (KL), Skeppsbron 4V, 18.30. Medaljcirkeln 1:a onsd och Fotocirkeln 3:e onsd. Antik- och Medeltidsektionen 4:e tisd och Utlandscirkeln sista sista tisd i månaden. GNF, Box 5289, 402 25 Göteborg. Kontaktman: Bo Nordell, 031-17 79 70 (dagtid). Anbud: Anders Falk, 031-13 31 41.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i Klara-salen kl 18.30 den första måndagen i varje månad utom juli - aug. Upplysningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad utom juni-aug. Upplysningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juni, juli och augusti) kl 19.00 i SPF lokal, S. Långgatan 39, Kalmar. Upplysningar: tel 0480-159 29, 733 30. Auktioner.

KARLSKOGA NUMISMATISKA FÖRENING har möten andra onsdagen i varje månad (utom juni, juli och aug.) kl 19.00 i S-E-Banken, Torget, Karlskoga. Auktioner vår och höst. Upplysningar 506 41 eller 365 39.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad i SPF-lokalen, Djulög, 51, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

MYNTKLUBBEN KLIPPINGEN har myntträff första tisdagen i jan.-april, sept.-dec. Lokal: G. A. skolans matsal, S. Järnvägsatan, Sundsvall. Information om mynt, värdering, auktion, lotterier. Köp och sälj. Tel. 060-55 64 18, 11 35 03.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING. Myntträffar med aktiviteter och auktion kl. 19.15 4/3 (årsmöte), 8/4, 6/5 i "Utbildningshuset", Åkergr. 1, Lund. Upplysningar: vard 046-14 43 69 kvällar 046-13 46 47.

FÖRENINGEN NORDVÄSTMYNT håller sammanträde med auktion i Folkets Hus, Klippan, kl. 19.00, andra fredagen i varje månad. Upplysningar och auktionslista tel. 0451-132 88.

NOLA MYNTKLUBB har möten 3:e tisdagen varje månad augusti - april, utom december. Lokal: Nolaskolan sal 316, Örnsköldsvik. Uppl. tel 0660-166 48 eller 0660-402 20.

NORRÖPPINGENS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj - augusti i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö sista tisdagen i varje månad utom dec, juni - juli. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00 - 09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli - augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplysningar: tel 026-18 18 36.

SIGTUNA MYNTKLUBB har möten onsd 4/3 (årsmöte), 8/4, 6/5 kl 19.00 i klubblokalen Rosersbergsvägen 27 B i Rosersberg (auktioner, lotterier, bytesverksamhet m.m). Klubblokalen öppen helgfri onsd 13.00-17.00 sept - maj (auktionsobjekt och bibliotek). Uppl 0760-381 90.

MYNTKLUBBEN SKILLING BANCO, Linköping, har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj - augusti) i Huvudbiblioteket, Hunnebergsgatan 8, Linköping i Lindblomsrummet 1 tr upp kl 18.30-21.00. Årligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Helsingborg. Upplysningar: tel 013-12 22 62.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni - augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokalen: Kungsgatan 38 A, Malmö, håller öppet varje tisdag kl 19-21 under september - maj.

SKÖVDE NUMISMATISKA FÖRENING Lokal: Servicehuset Bagaren, Hertig Johansgatan 22 A, Skövde. Möten med auktion kl 16.00 den 17/3, 21/4 (resa eller möte). Upplysningar: tel 0500-808 50 (Thord Lund).

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB. Möten 19/3, 16/4, 21/5 kl. 18.30 på Folkare fotoklubb, Teleg. 19, Avesta. Upplysningar: tel 0226-562 78.

TRELLEBORGS MYNTKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Sparbanken Skånes samlingsal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotterier mm. Upplysningar: tel 0410-241 31.

TÄLJE MYNTKLUBB. Södertälje, har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna, kl 19.00 andra tisdagen i varje månad utom juni, juli, augusti och december. Upplysningar: tel 0755-102 03.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA har möten på Uppsala Universitets myntkabinett. Tid: 19.00. 17/3 årsmöte, föredrag; 14/4 föredrag. Upplysningar: 018-54 97 11.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion sista fredagen i varje månad utom december på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15. Visning från kl 18.15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB. Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING har sammanträden med auktion 19/3, 15/4 i Röda Korsets lokaler, Hovsg II, Växjö. I slutet av april resa till FriMynt-92. Upplysningar: 0470-731 14.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten första torsdagen varje månad oktober-maj kl 19.00. Gamla Bangatan 45, Ludvika.

VÄSTERÅS MYNTKLUBB har möten på kafeterian, Vallby friluftsmuseum kl 19.00 första onsdagen i månaden. Närvarolotteri vid varje möte. Upplysningar: tel 021-757 87 (efter kl 18).

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten i M-lokalen, Järntorgsgatan 3, 18/3, 29/4, 23/9, 21/10, 25/11 kl 19. Upplysningar: tel 019-13 52 13.

## INFLATION

Kungl. Myntkabinettet inbjuder härmed till en serie föredrag om inflation.

Föredragen hålles torsdagar kl. 19.00 i Medaljsalen, entré genom Historiska museet, Narvavägen.

### 19 mars

Fil dr Mats Larsson, Institutionen för ekonomisk historia, Uppsala universitet.

*Penningvärde och kriser. Om inflation och deflation på 1920-talet och 1990-talet.*

### 9 april

Docent Stefan de Vylder, Handelshögskolan i Stockholm.  
*Inflation och hyperinflation – erfarenheter från Latinamerika.*

### 23 april

Professor Bo Gustafsson, Institutionen för ekonomisk historia, Uppsala universitet.  
*Inflationsteorier och historia.*

FRI ENTRÉ.

## PERSONALIA

### Ny chef i Berlin

Myntkabinettet vid Staatliche Museen i Berlin har en ny chef sedan 1 januari, Dr Bernd Kluge. Han efterträder Dr Wolfgang Steguweit, som lämnat posten som direktör på egen begäran. Dr Steguweit blir nu ställföreträdande direktör.

## BROTTSNYTT

### Plundrare av fornminnen avslöjade av räv

En hungrig eller nyfiken räv avslöjade strax efter nyår tre engelska plundrare av fornminnen på Gotland. Råven bar en skiva från en metallsökare till en väg där den senare upptäcktes av en kommunalanställd. En bit in i skogen hittade polisen sedan skattplundrarernas utrustning. Engelsmännen miss-tänktes som skattplundrare då de besökte Gotland 1989. Då kunde polisen emellertid aldrig bevisa att de var ute efter gotländska skatter.

Utrustningen som hade övergetts i skogen är värd 15.000 kronor.

### Två månaders fängelse står fast

Svea Hovrätt har fastställt Gotlands tingsrätts dom på två månaders fängelse för två svenska plundrare av fornminnen. De hade överklagat tingsrättsens dom. Däremot sänktes skadeståndskravet från 16.000 kronor till 8.000 kronor.

### I NÄSTA NR

presenteras SNF:s vår-auktion.

Dessutom bla:  
minnesbilder över  
TG Appelgren tecknade  
av Arne Lundmark.



# AUKTION

i KÖPENHAMN

Länsgreve C Lerche's danska,  
norska och svenska myntsam-  
ling säljer vi tillsammans med

**Bruun Rasmussen**  
den 24-26 mars 1992

*Katalogen sändes till våra prenumeranter, övriga ombedes insätta  
Kr 100 på postgiro 3003-1.*



# AUKTION 45

4 april 1992 i STOCKHOLM

*med bla*

GUSTAV VASA, Daler 1534 **RRR**.

1/2 daler 1534 **RRRR**

JOHAN III, 1/2 daler 1574 **RRR**

SIGISMUND, daler 1594 med Sigimundus **RRRR**

KARL IX, 16 mark 1608 **R**

GUSTAV II ADOLF, 1/2 riksdaler 1631 **RR**

KARL XI, riksdaler 1676 **R**

KARL XIV JOHAN, 1/2 riksdaler 1838 **RRRR**

ÖSTERRIKE, 10 dukat 1696 **RR**

NORGE, Karl XV, 1/2 specie 1865 **RRR**

PLÅTMYNT – SEDLAR – ORDNAR

